

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Specifické skupiny v podmínkách ústavní výchovy

Diplomová práce

Olomouc, 2024

Vedoucí práce:

Mgr. Miluše Hutýrová Ph.D.

Autor práce:

Alžběta Bernátová

Čestné prohlášení

Tímto prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem *Specifické skupiny v podmínkách ústavní výchovy* vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů v seznamu.

V Olomouci, dne 17.4.2024

.....
Alžběta Bernátová

Poděkování

Ráda bych vyjádřila upřímné poděkování Mgr. Miluši Hutyrové Ph.D. za její vynikající vedení. Její přijetí, odborné rady a konzultace neocenitelně přispěly k dokončení této diplomové práce.

Také bych ráda poděkovala pracovníkům výchovného ústavu za jejich ochotu a spolupráci během průběhu výzkumného šetření. Bez jejich angažovanosti by tato práce nebyla možná.

Nakonec bych chtěla vyjádřit vděčnost své rodině za jejich podporu při psaní.

Děkuji všem, kteří se podíleli, a kteří mi pomohli dosáhnout tohoto cíle.

S úctou,

V Olomouc dne 17.4.2024

Alžběta Bernátová

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

Jméno a příjmení: **Alžběta BERNÁTOVÁ**
Osobní číslo: **D190672**
Adresa: Loučky 214, Zátor – Loučky, 79316 Zátor, Česká republika
Téma práce: **Specifické skupiny v podmínkách ústavní výchovy**
Téma práce anglicky: **Specific groups in the conditions of institutional education**
Jazyk práce: **Čeština**
Vedoucí práce: **Mgr. Miluše Hutýrová, Ph.D.**
Ústav speciálněpedagogických studií

Zásady pro vypracování:

1. Cíl práce
2. Popis výchozího stavu
3. Zpracování odborné literatury
4. Stanovení výzkumného souboru
5. Výběr použitých metod
6. Výběr a popis účastníků výzkumného šetření
7. Charakteristika souboru
8. Proces tvorby dat
9. Výsledky, analýza, interpretace
10. Závěr

Seznam doporučené literatury:

MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.
ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a o dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5452-9.

OBSAH

ÚVOD.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA.....	11
1.1 Charakteristika ústavní péče	11
1.2 Historie ústavní výchovy	12
1.2.1 Špitály a chorobince.....	12
1.2.2 Sirotčince	12
1.2.3 Vychovatelny a polepšovny	13
2 ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ VÝCHOVY.....	14
2.1 Diagnostický ústav.....	17
2.1.1 Hlavní funkce diagnostického ústavu	18
2.1.2 Bezpečný prostor a vztahy	18
2.1.3 Konec pobytu v diagnostickém ústavě	18
2.1.4 Diferenciace diagnostických ústavů	19
2.1.5 Zařízení diagnostického ústavu v ČR.....	19
2.2 Dětský domov	20
2.2.1 Dětský domov	20
2.2.2 Dětský domov se školou	22
2.3 Výchovný ústav	22
2.3.1 Vnitřní rozdělení výchovných ústavů	22
3 PEDAGOGICKÁ PRÁCE V NÁHRADNÍ VÝCHOVNÉ PÉČI.....	24
3.1 Vychovatel	25
3.2 Psycholog.....	27
3.3 Speciální pedagog – etoped	28
3.4 Pedagog.....	28
4 JEDINEC V PODMÍNKÁCH ÚSTAVNÍ VÝCHOVY.....	29
4.1 Podmínky umístování do ústavní výchovy	30
4.2 Rizika ústavní výchovy.....	30
4.3 Specifická skupina – nezletilé matky s dětmi	31
4.3.1 Nezletilé matky do 15 let.....	33
4.3.2 Nezletilé matky nad 15 let	34
4.3.3 Děti nezletilých matek a problematika otcovství.....	36

PRAKTICKÁ ČÁST	38
5 ZVLÁDÁNÍ MATEŘSTVÍ V PODMÍNKÁCH NÁHRADNÍ VÝCHOVNÉ PÉČE.....	38
5.1 Volba výzkumného šetření	38
5.1.1 Metodologie výzkumného šetření.....	38
5.1.2 Cíl výzkumného šetření	39
5.2 Realizace výzkumu	39
5.3 Průběh výzkumného šetření	40
5.3.1 První fáze	40
5.3.2 Druhá fáze.....	40
5.4 Výzkumný vzorek.....	41
5.5 Výzkumné otázky	41
5.6 Proces tvorby dat a zpracování výzkumného šetření.....	42
5.6.1 Struktura rozhovoru	42
5.6.2 Zpracování výzkumných dat – analýza	43
5.7 Výsledky výzkumného šetření	43
5.7.1 Téma 1: Věk nezletilé matky	44
5.7.2 Téma 2: Příčiny umístění do výchovného ústavu	45
5.7.3 Téma 3: Rodina úplná X neúplná	46
5.7.4 Téma 4: Věk dítěte.....	47
5.7.5 Téma 5: Zajímá se otec o dítě? ano X ne.....	48
5.7.6 Téma 6: Je stále otec dítěte partnerem dívky? ano X ne	49
5.7.7 Téma 7: Je dítě plánované? ano X ne	49
5.7.8 Téma 8: Je dítě chtěné? ano X ne	50
5.7.9 Téma 9: Negativní projevy za poslední měsíce	51
5.7.10 Téma 10: Pozitivní projevy za poslední měsíce	52
6 PŘÍBĚHY NEZLETILÝCH MATEK.....	54
6.1 Příběh Renaty.....	54
6.2 Příběh Lenky	54
6.3 Příběh Markéty	55
6.4 Příběh Žanety	56
6.5 Příběh Vanessa.....	57
6.6 Příběh Anity	58
6.7 Příběh Eleny.....	59

6.8	Příběh Kristýny	60
6.9	Příběh Moniky	61
6.10	Příběh Sandry.....	62
7	ŽIVOT PO POBYTU V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ	64
7.1	Přínos	64
7.2	Život v náhradní výchovné péči.....	64
7.3	Život po dosažení zletilosti	65
7.4	Diskuse o postojích k mateřství ve výchovné ústavu a po ukončení pobytu.....	65
	DISKUSE A ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	68
	ZÁVĚR	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	71
	SEZNAM OBRÁZKŮ	76
	SEZNAM GRAFŮ	77
	SEZNAM PŘÍLOH.....	78
	PŘÍLOHY	79

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alžběta Bernátová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Miluše HutYROVÁ, Ph. D
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Specifické skupiny v podmínkách ústavní výchovy
Název v angličtině:	Specific groups in the conditions of institutional education
Anotace práce:	Diplomová práce "Specifické skupiny v podmínkách ústavní výchovy", vypracovaná Alžbětou Bernátovou pod vedením Mgr. Miluše HutYROVÉ Ph.D., se zaměřuje na problematiku specifických skupin – nezletilých matek v kontextu ústavní výchovy. Cílem práce je zmapovat mateřství nezletilých matek v zařízení ústavní výchovy. Teoretická část se zabývá vymezením pojmu ústavní péče, její historií, zařízeními pro výkon ústavní výchovy u nás a také pedagogickou prací v zařízeních. Nechybí zde ani specifika skupiny nezletilých matek. Praktická část diplomové práce je založena na výzkumu, jehož cílem je zkoumat konkrétní situace a mateřství dívek v podmínce ústavní výchovy – výchovného ústavu. Výsledky výzkumu přispívají k lepšímu porozumění života nezletilých matek v ústavu.
Klíčová slova:	Ústavní výchova, nezletilé matky, mateřství, projevy, životní příběhy, náprava
Anotace v angličtině:	The thesis "Specific Groups in the Conditions of Institutional Education," elaborated by Alžběta Bernátová under the supervision of Mgr. Miluše HutYROVÁ, Ph.D., focuses on the issue of specific groups – underage mothers in the context of institutional education. The aim of the thesis is to map motherhood among underage mothers in institutional education facilities. The theoretical part deals with defining the concept of institutional care, its history, institutions for institutional education in our country, as well as pedagogical work in these facilities. Specifics of the underage mothers group are also addressed. The practical part of the thesis is based on research aimed at examining specific situations and motherhood of girls in the condition of institutional education – educational institution. The research results contribute to a better understanding of the lives of underage mothers in the institution.

Klíčová slova v angličtině:	Institutional education, underage mothers, motherhood, manifestations, life stories, rehabilitation
Přílohy vázané v práci:	Informovaný souhlas, písemný podklad k rozhovoru
Rozsah práce:	68 s. (122 114 znaků)
Jazyk práce:	Český

ÚVOD

Samotným důvodem výběru tématu této práce byl zájem o hlubší pochopení situace nezletilých matek v prostředí ústavní výchovy. Otázka, zda jsou tyto mladé ženy schopny zajistit péči o své děti v institucionálním prostředí, když samy ještě procházejí procesem náhradní výchovné péče, představuje hlavní motivaci pro toto zkoumání. Tato témata přirozeně vyvolávají množství různorodých otázek, a právě proto jsme se rozhodli alespoň na část z nich v této práci zaměřit.

Téma specifických skupin je velmi rozšířené, proto se v této diplomové práci budeme zabývat pouze specifickou skupinou nezletilých matek. Nezletilost a mateřství jsou témata, která často vyvolávají mnoho otázek a diskusí ve společnosti. Pro nezletilé matky, které se nacházejí v prostředí ústavní výchovy, jsou tyto otázky ještě komplexnější a nesou s sebou mnoho výzev týkajících se jejich vlastního života a života jejich dětí.

Cílem této práce bylo zmapovat mateřství v prostředí ústavní výchovy z několika perspektiv, konkrétně z hlediska charakteristik dívek, prozkoumání jejich životních situací a schopností zvládat mateřství v ústavní péči. Cílem je také přispět k lepšímu porozumění potřeb těchto mladých matek.

V teoretické části této práce se budeme zabývat ústavní výchovou jako takovou, její historií a diferenciací zařízení. Zaměříme se také na roli a práci pracovníků ústavů, jakož i na skupiny jedinců, které se v tomto prostředí nacházejí.

Praktická část této práce se bude zaměřovat na zkoumání této problematiky z hlediska reálných příběhů a osudů deseti nezletilých matek, které se nacházejí v ústavní výchově. Cílem je porozumět jejich jedinečným potřebám, výzvám a zkušenostem v kontextu mateřství v prostředí ústavní péče. Analýza bude zahrnovat grafy a statistiky, které budou zaměřeny na nejčastější důvody umístění nezletilých matek do ústavní péče, jejich věkovou strukturu, stejně jako vztahy otců dětí k nim a další relevantní faktory. Práce se dále zaměřuje na analýzu různých aspektů, včetně sociálních, psychologických a environmentálních faktorů, které mohou ovlivňovat situaci nezletilých matek v ústavní výchově. Důraz bude kladen na identifikaci příležitostí a výzev, kterým tyto ženy čelí, a na poskytnutí doporučení a strategií pro zlepšení podpory a péče poskytované těmto matkám a jejich dětem.

Tato práce přináší tedy příspěvek k lepšímu porozumění a zlepšení podmínek pro nezletilé matky v ústavní výchově, a tím i k posílení péče o ně a o jejich potomky.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

Ústavní výchova představuje jednu z možností náhradní péče o dítě. Jedná se o děti, které se nacházejí v závažných situacích, ve kterých je narušen či ohrožen jejich fyzický či psychický stav, popřípadě i řádný vývoj, který je v rozporu se zájmem dítěte. Jedná se také o děti, jejichž rodiče nejsou schopni výchovu zabezpečit. Ústavní výchova je nařízená soudem. Dítěti je nařízená ústavní výchova také v případech, kdy jeho předešlá opatření nevedla k nápravě. (Portál veřejné správy, 2020).

Tato zařízení jsou opatřena materiálními prostředky a také odbornými pedagogickými pracovníky a vychovateli, jež se podílí na vytváření podmínek pro zajištění základní péče o děti. Navzdory tomu, tito vychovatelé a pedagogové nemohou nahradit rodinné prostředí či poskytnout danému dítěti optimální individuální péči. Díky nedostatku citových vazeb může u dětí docházet ke změnám chování až následnému opožděnému vývoji. V těchto institucích dochází ke snížení podnětů a nároků na dítě, což může mít u dítěte za následek: zhoršení komunikace, apatii, ztrátu důvěry, nadměrný spánek nebo uspokojení v jídle. O těchto následcích způsobených pobytem v těchto institucích byla napsána řada studií a to například: Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace (Matějček, Bubleová, Kovařík 1996), Psychická deprivace v dětství (Langmeier, Matějček, 2011) a další. Z těchto důvodů má ze zákona náhradní rodinná péče přednost před ústavní výchovou a pokud je nutné, aby byla dítěti nařízena ústavní výchova, tak by měla být řešena na co nejkratší dobu, aby neměla na dítě negativní dopad. (Šance dětem, 2012)

1.1 Charakteristika ústavní péče

Ústavní péče pojednává o nerodinném umístění dítěte na základě soudního rozhodnutí, popřípadě také na žádost rodičů. U nás se můžeme také setkat s termínem „náhradní výchovná péče“, který vyplývá ze zákona č. 109/2002 Sb., jež pojednává o ústavní výchově nebo ochranné výchově ve školských zařízeních. Děti, u kterých byla uložena ústavní výchova se přesouvají do ústavních zařízení, ve kterém společně žijí se zaměstnanými pečovateli, popřípadě dalšími odborníky ze zdravotnictví, psychologie, sociální práce a pedagogiky. Podle Adriany Sychrové (2014) můžeme rozdělit ústav na dva odlišné světy. V tom prvním světě se nachází dítě, pro kterého je ústav domovem. Je to

místo, kde tráví veškerý svůj čas, vzdělává se apod. V tom druhém světě se nacházejí zaměstnanci, pro které je ústav místem výkonu profese. (Sychrová, 2014.)

1.2 Historie ústavní výchovy

První ústavy spadají již do období středověku. Iniciátorem vzniku byla nejprve církev, která zajišťovala jejich rozvoj a také je financovala. Do poloviny 20. století to fungovalo tak, že jedinec mohl být umístěn do jiné instituce pouze v případě neexistence rodiny nebo neschopnosti jí zabezpečit. (Sychrová ed, 2014.)

1.2.1 Špitály a chorobince

Špitály začaly vznikat již ve středověku, kdy plnily funkci azylového zařízení. Jedinci ve špitálu byli zajištěni stravou a ubytováním. Někdy se počítalo s tím, že si ubytování budou muset přivydělávat žebráním. Podle věku ani pohlaví se zde jedinci nerozdělovali. Kapacita byla stanovena na dvanáct osob. Větší špitály začaly vznikat na přelomu 16. a 17. století a jednalo se například o Vlašský špitál. Ústav se zajímal o nalezence a sirotky a pečoval o ně. Jelikož špitál chtěl, aby byly vychovávány již od útlého věku, tak jim do věku šesti let zajistil pěstouny. Po šesti letech se pak vraceli do ústavu, kde začali navštěvovat i školu.

Chorobinec byl otevřen již v roce 1789. Zařízení bylo určené pro jedince s dlouhodobou nevléčitelnou nemocí, postižené a přestárlé. Přijetí zde nebylo limitováno věkem. Často se zde objevovaly postižené děti z nalezince. (Sychrová ed, 2014.)

1.2.2 Sirotčince

Sirotčince byly zřízeny pro osiřelé děti. V Čechách se nejprve z finančních důvodů nezřizovaly. První sirotčince začaly v České republice vznikat již od 18. století, kde zakladatelem byla církev nebo jedinec. Od 19. století se ale zakladateli staly městské a okresní úřady či spolky. Nejčastěji vznikaly tam, kde byl větší počet obyvatel, a proto tam byly více potřeba. Nejvíce jich vznikalo v Praze.

Dítě se do sirotčince mohlo dostat na žádost rodiče, poručníka nebo městské rady. O přijetí tehdy nerozhodoval nikdo jiný než zřizovatel nebo sám sirotčinec. V sirotčinci U sv. Jana Křtitele byli jedinci vybírání pomocí losu, a to v jeho svátek 24. června. Starostlivost o tyto jedince v péči sirotčince skončila po dokončení povinné školní docházky. Dítě ale neodcházel bez ničeho. Ústav jim zajistil oblečení jak na léto, tak i na zimu, ale také

pracovní nabídku či možnost pokračování ve studiu. Všechno zajištění ale opět záleželo na finanční situaci sirotčince.

Mezi základní podmínky přijetí spadalo dosažení sedmi let věku a nepřeskočení dvanácti let věku. Dalšími podmínkami bylo katolické vyznání a manželský původ sirotka. Důležitou podmínkou pro přijetí bylo také úmrtí otce, nemajetnost a alespoň dobrý výsledek z posledního vysvědčení. Před přijetím si musel sirotčinec zjistit údaje o životě sirotka. O jeho rodině, jeho životě a také chování. (Sychrová ed, 2014.)

V zařízení probíhala výchova tak, aby byla co nejvíce podobná výchově v rodině. Účelem výchovy bylo to, aby děti následně byly užitečné společnosti a učily se úctě a poslušnosti. Výchova se ale také lišila podle pohlaví. Ve dne probíhaly jak modlitby, tak i další aktivity. Způsobem výchovy byly také tresty a napomínání. Tresty ale byly na domluvě nebo často šlo o fyzický výprask nebo zakázání nějaké oblíbené činnosti jedince. Využívána byla také samovazba (Domácí a kázeňský řád, 1880, s.18). Dost často neměly sirotčince vlastní školu, a proto děti docházely do okolních škol. Jedince z ústavu bylo v běžné škole jednoduché rozeznat, jelikož byli odlišeni oblečením. Buďto se jednalo o oblečení s označením, nebo o oblečení jednobarevné. Jak má přesně sirotčinec vypadat, nebylo nikdy zákonem stanoveno. Zařízení mělo akorát splňovat základní hygienické a zdravotní nároky. Vzhled interiéru závisel zejména na finanční situaci zakladatele. Tím pádem vznikaly jak malé sirotčince, kde mohlo pobývat jen deset až dvacet dětí, ale i sirotčince pro nejméně dvě stě dětí (Sychrová ed, 2014.).

1.2.3 Vychovatelny a polepšovny

Již v 19. století nám vznikl koncept delikvence dětí. Instituce měly zajišťovat nápravu dětí a mládeže, které nesplňovali normy společnosti. Uzákonění speciální ústavní výchovy proběhlo v roce 1873. Nějaký větší rozvoj vychovatelů a polepšoven nastal až v 80. letech 19. století. Většina vychovatelů byla primárně zaměřená na chlapce. Na rozdíl od vychovatelů se ochraňovny ujaly zase dívek. Primárním úkolem vychovatelů byla prevence, přesněji prevence delikvence. Do tohoto ústavu se dostávali jedinci, kteří již spáchali trestný čin nebo přestupek, mezi které spadalo například tuláctví nebo žebráctví. (Sychrová ed, 2014.)

2 ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Jedná se o zařízení, které poskytují péči dětem a mladistvým, kterým tak bylo uděleno rozhodnutím příslušného orgánu.

„Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě 1), a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, případně zletilé osobě do 19 let (dále jen „dítě“), na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Zařízení spolupracují s rodinou dítěte a poskytují jí pomoc při zajišťování záležitostí týkajících se dítěte, včetně rodinné terapie a nácviku rodičovských a dalších dovedností nezbytných pro výchovu a péči v rodině. Zařízení poskytují podporu při přechodu dítěte do jeho původního rodinného prostředí nebo jeho přemístění do náhradní rodinné péče.“ (Zákon č. 109/2002 Sb, § 1)

Mezi základní standardy kvality péče v podmínkách pro výkon ústavní výchovy patří například to, že zařízení má zajišťovat prevenci rizikového chování, využívat preventivního postupu odpovídajícím potřebám a podporovat dorážení dostatečného sociálního, tělesného a duševního klidu a zdraví multidisciplinárně. Zařízení by také mělo předcházet vzniku negativního působení na jednice ze strany prostředí. (Myšková a kol. 2018. s. 40)

Jedinci jsou do zařízení umístováni i vzhledem k jejich věku. Od narození až do dosažení tří let věku, v případě, že není možné zajistit dostatečnou rodinnou péči, dítě je obvykle umístěno do instituce pod správou Ministerstva zdravotnictví České republiky, jako jsou kojenecké ústavy, dětské domovy nebo dětská centra. Tato opatření jsou zavedena za účelem zajištění bezpečí a péče o děti, které nemají adekvátní rodinné prostředí k vývoji a zajištění základních potřeb. Smyslem pobytu v těchto zařízeních není pouze poskytnutí dočasné péče, ale také stanovení diagnózy a prognózy, s primárním cílem co nejdříve umístit dítě do vhodné rodinné péče. Úspěšnost umístění do rodinného prostředí, ať už vlastního nebo náhradního, je v těchto institucích obzvláště vysoká, dosahující přibližně 80 %, což je důležité zohlednit s ohledem na specifika věku dětí a důvody jejich umístění. Pokud není možné vrátit děti zpět do péče jejich biologických rodičů ani je umístit do náhradní rodinné péče, přecházejí, za předpokladu jejich dobrého zdravotního stavu, do zařízení pod správou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Tato zařízení zahrnují dětské domovy, dětské domovy se školou, diagnostické ústavy a výchovné ústavy, které mají za cíl poskytnout dětem podporu a péči potřebnou k jejich celkovému rozvoji a blahu. (Vančáková, 2024.)

Dětské domovy určené pro děti do tří let věku mají výjimečnou schopnost poskytovat ubytování ženám v průběhu těhotenství, pokud jejich zdraví je ohroženo v důsledku nepříznivých životních podmínek. Tato opatření jsou zaměřena na poskytnutí bezpečného a podpůrného prostředí pro ženy v obtížné situaci, aby mohly mít přístup k potřebné lékařské a sociální péči během těhotenství. Kromě toho dětské domovy mohou také přijmout dítě společně s jeho matkou z důvodu získání dovedností v péči o dítě. Tento scénář se často vyskytuje u matek, které mohou potřebovat pomoc při adaptaci na mateřství nebo u dětí se speciálními potřebami, kde je zapotřebí specifická péče a podpora. Dále mohou být do těchto zařízení přijata děti společně s jejich biologickými nebo náhradními rodiči, pokud je to nezbytné pro přechod dítěte do náhradní rodinné péče a podporu integrace do nového prostředí. (Vančáková, Virtuální knihovna NRP, 2024.)

Děti starší tří let jsou často umísťovány do zařízení, která spadají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Tato zařízení jsou rozdělena podle svého účelu:

1. **Dětské diagnostické ústavy:** Děti ve věku obvykle od 3 do 18 let jsou do diagnostických ústavů umísťovány za účelem komplexního vyšetření. Po absolvování tohoto vyšetření jsou děti na základě zdravotního stavu a dostupnosti kapacity jednotlivých zařízení přemístěny do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Diagnostický pobyt obvykle trvá 8 týdnů (Sdružení SOS dětských vesniček, 2009).
2. **Dětské domovy:** Tato zařízení jsou určena pro děti ve věku od 3 do 18 let, případně až do ukončení přípravy na povolání (maximálně do 26 let), které netrpí závažnými poruchami chování. Ve vzdělávání jsou tyto děti začleněny do škol mimo dětský domov. Dětské domovy mohou také poskytovat ubytování nezletilým matkám spolu s jejich dětmi (Sdružení SOS dětských vesniček, 2009).
3. **Dětské domovy se školou:** Tyto zařízení jsou zaměřena na děti obvykle od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Jejich hlavním účelem je poskytovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, trpícími závažnými poruchami chování nebo duševními poruchami vyžadujícími léčebnou péči. Vzdělávání většinou probíhá ve škole, která je součástí zařízení (Sdružení SOS dětských vesniček, 2009).
4. **Dětské výchovné ústavy:** Tato zařízení jsou určena pro děti starší 15 let s vážnými poruchami chování, kteří mají nařízenou ústavní výchovu či ochranná výchovu. Do výchovných ústavů mohou být umístěny děti starší 12 let, pokud

jim byla soudem uložena ochranná výchova a vykazují tak závažné poruchy, že není vhodné je umístit do dětského domova se školou. Výchovné ústavy jsou rozděleny podle toho, zda děti mají nařízenou ústavní výchovu nebo ochrannou výchovu. (Sdružení SOS dětských vesniček, 2009).

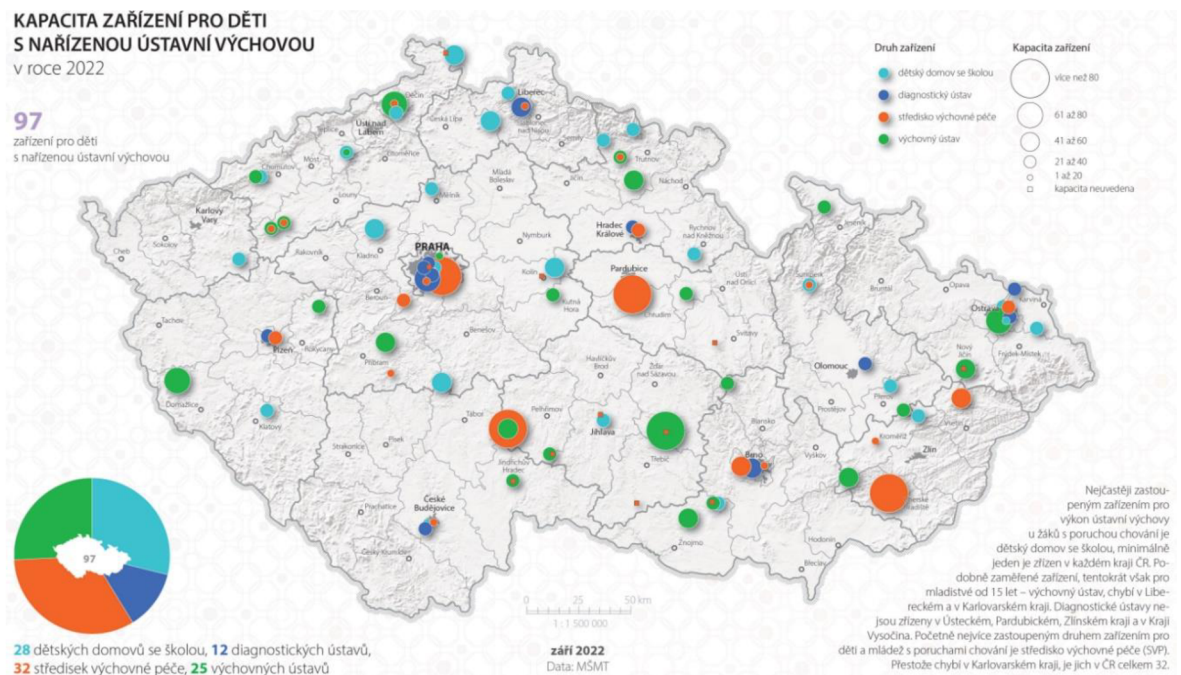
Obecným cílem je prosazovat zařízení rodinného typu, která se co nejvíce přibližují rodinnému prostředí. To znamená, že by měla být zajištěna přítomnost stálých vychovatelů (mužů i žen), vytvoření malých, věkově smíšených výchovných skupin a podobně. Nicméně i v těchto zařízeních by měly děti pobývat pouze po nezbytně nutnou dobu a pouze v případě, že není možné zajistit péči o ně v rodinném prostředí. Tím se dbá na to, aby bylo maximálně respektováno právo dětí na život v rodině a aby bylo zařízení používáno jako dočasná opatření v situacích, kdy není jiná možnost zajištění péče. (Vančáková, Virtuální knihovna NRP, 2024.)

Často se objevují markantní rozdíly mezi jednotlivými zařízeními, mezi jednotkami uvnitř zařízení, a dokonce i v péči poskytované jednotlivým dětem ve stejné skupině. Nicméně existují společné charakteristiky ústavní péče, které se vyskytují napříč různými zeměmi a kontinenty. Mezi tyto charakteristiky patří například:

- a) vysoký poměr dětí k pečovatelům
- b) pečovatelé s nízkými platy a minimálním vzděláním nebo školením pracující na směny
- c) standardizovaná a neindividualizovaná péče
- d) nedostatek psychologické podpory pro děti.

(National library of medicine, 2012.)

Obrázek 1: Mapa kapacit zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou

(Voželník, Michalík et al., 2022)

2.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je zařízení, do kterého jsou soudem umísťováni děti a mladiství v rámci předběžného opatření, dále jsou zde umísťováni děti s nařízenou ústavní výchovou či ochrannou výchovou. Návrh na umístění do ústavní péče může být podán jak rodiči nebo osobami odpovědnými za výchovu, tak orgány sociálně-právní ochrany dětí. (Národní pedagogický institut České republiky, 2024.)

„Diagnostický ústav přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou; děti s uloženou ochrannou výchovou také na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů.“
(Zákon 109/2002 Sb. § 5)

Jedná se o školská zařízení pobytová, která jsou určena pro jedince ve věku šest až osmnáct. Ve výjimečných případech může být přijato i dítě mladší, ale musí mít dosaženo minimálně tří let. (Bendl, Hanušová, Linková, 2016, s. 69)

Diagnostické ústavy jsou zařízení, která mohou být koedukovaná, tedy s chlapci a dívkami společně, nebo nekoedukovaná, kde jsou děti a mladiství rozděleni podle pohlaví. V případě dětí, které ukončily povinnou školní docházku, jsou součástí diagnostického

ústavu diagnostické třídy, kde se připravují na své budoucí povolání. (Bendl, Hanušová, Linková, s. 70)

2.1.1 Hlavní funkce diagnostického ústavu

Diagnostický ústav má hned několik funkcí. Mezi základní funkcí ústavu je diagnostika klienta z hlediska pedagogického a psychologického kritéria. Další důležitá funkce je příprava a motivace dětí ke vzdělávací a profesní orientaci. V rámci diagnostického ústavu je také ochrana dětí před dostupností návykových a toxických látek a s tím spojené i následné řešení problémů v případě zneužívání toxických látek a motivovat děti a mladistvé k dlouhodobější léčbě. Je zde také poskytována terapeutická péče a tato instituce rovněž plní výchovnou a sociální funkci. Kromě zabezpečení základních potřeb dětí je hlavním úkolem diagnostických ústavů analýza problémů, kterým dítě čelí, a formulace výchovných doporučení, jež budou implementována v rámci ústavního prostředí. (Národní pedagogický institut České republiky, 2024.)

2.1.2 Bezpečný prostor a vztahy

Pro děti a mladistvé jež jsou přijatí do diagnostického ústavu je tento přesun stresující, a právě úkolem odborných zaměstnanců, kteří v ústavech pracují je snížit napětí a odpor právě přijatého dítěte. Děti mohou toto umístění vnímat jako trest a jsou pak k dospělým osobám odtažití a nedůvěřiví. Cílem odborných zaměstnanců je zmírnit napětí a stres, ve kterém se děti po přijetí do diagnostického ústavu nacházejí. Tím může být docíleno například telefonickým kontaktem s blízkými osobami, přáteli apod. Také je důležité se postarat o jeho osobní prostor v podobě postele, skříně, psacího stolu, peřiny apod, kde si dítě udělá své osobní prostředí. (Landová, 2011)

2.1.3 Konec pobytu v diagnostickém ústavě

Když se pobyt v ústavu schyluje k polovině, tak začne vychovatel vypracovávat předběžný závěr o jedinci a těsně před ukončení pobytu, závěr. Ve zprávě se navrhuje, zda jedince vrátit do rodiny nebo jej přemístit do výchovného ústavu. Většina jedinců je spíše rovnou přemístěna do výchovného ústavu, jelikož do rodiny jsou vráceni jen jedinci, kteří se v diagnostickém ústavu nacházejí z důvodu přání rodičů nebo dětského domova. Konec pobytu se většinou časuje na dvouměsíční pobyt. (Matoušek, Matoušková. 2011. s.155)

„Diagnostický ústav předává s dítětem umístovaným nebo přemístovaným do zařízení komplexní diagnostickou zprávu s programem rozvoje osobnosti, pravomocně

rozhodnutí soudu, školní dokumentaci včetně posledního vysvědčení a návrhu klasifikace za dobu pobytu v diagnostickém ústavu, osobní věci dítěte a další dokumentaci podle odstavce 5. Návrh programu rozvoje osobnosti dítěte zpracovává zařízení v součinnosti s odborným pracovníkem diagnostického ústavu podle § 8 odst. 2.“ (Zákon 109/2002 Sb. § 8)

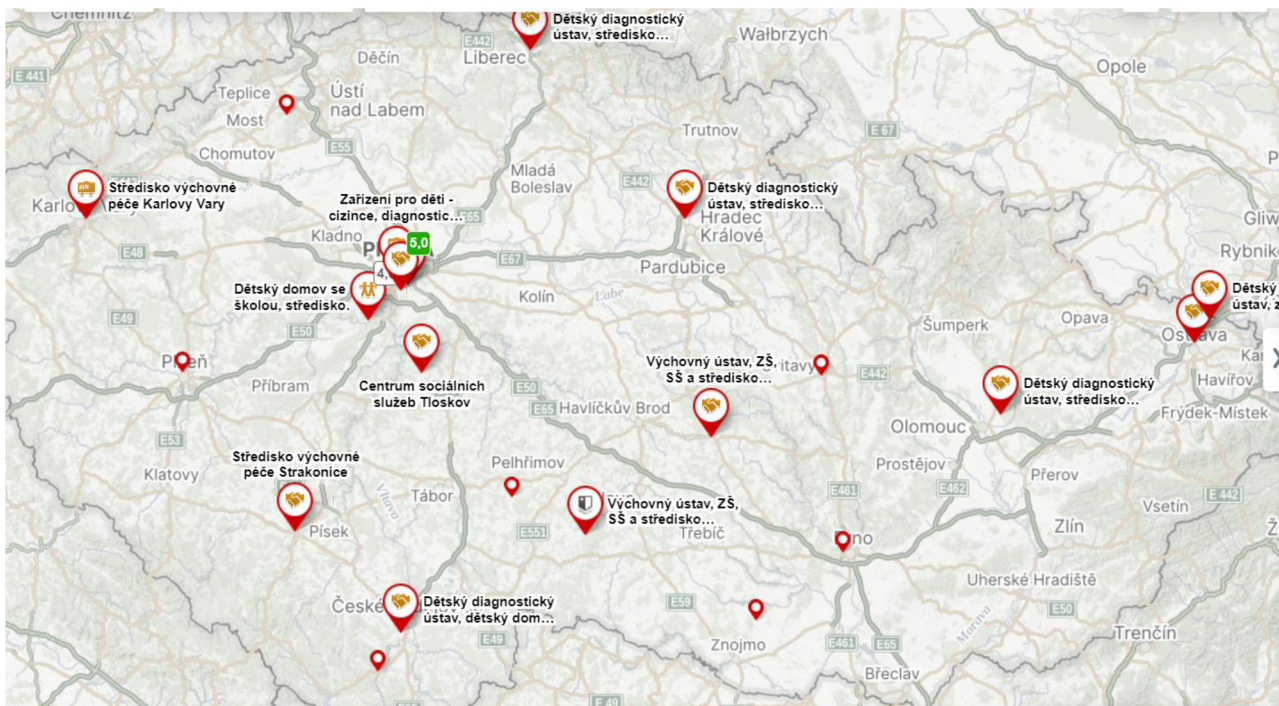
2.1.4 Diferenciace diagnostických ústavů

- a. Dětský diagnostický ústav – Tento ústav se označuje zkratkou DDÚ a může přijmout děti, které ještě nezahájily povinnou školní docházku, ale také i ty, které již povinnou docházku splňují.
- b. Diagnostický ústav pro mládež – Tento ústav má zkratku DÚM a mohou se zde nacházet děti po ukončení školní docházky do osmnácti let věku, ale také zletilí jedinci do devatenácti let (Databáze ústavní výchovy, MŠMT. 2018).

2.1.5 Zařízení diagnostického ústavu v ČR

V současnosti je v České republice čtrnáct diagnostických ústavů:

- I. Dětský diagnostický ústav a Středisko výchovné péče, Olomouc – Svatý kopeček*
- II. Dětský diagnostický ústav, základní škola a školní jídelna, Bohumín*
- III. Dětský diagnostický ústav, dětský domov se školou, středisko výchovné péče, základní škola, školní jídelna, Homole 90 – České Budějovice*
- IV. Diagnostický ústav a středisko výchovné péče – Praha 4*
- V. Diagnostický ústav Brno, středisko výchovné péče a základní škola, Brno, Hlinky 140*
- VI. Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola, školní jídelna – Hradec Králové*
- VII. Dětský diagnostický ústav – Praha 2*
- VIII. Diagnostický ústav pro mládež – Praha 2*
- IX. Dětský diagnostický ústav vzdělání – Budějovická, České Budějovice*
- X. Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče Čáp – Liberec*
- XI. Zařízení pro děti, cizince, diagnostický ústav, středisko výchovné péče a základní škola – Praha 5*
- XII. Diagnostický ústav pro mládež dětský domov se školou, středisko výchovné péče a základní škola Ostrava – Kunčičky*
- XIII. Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola a školní jídelna – Plzeň (Národní pedagogický institut České republiky, 2023).*

Obrázek 2: Mapa diagnostických ústavů na území České republiky
(Mapy, 2024.)

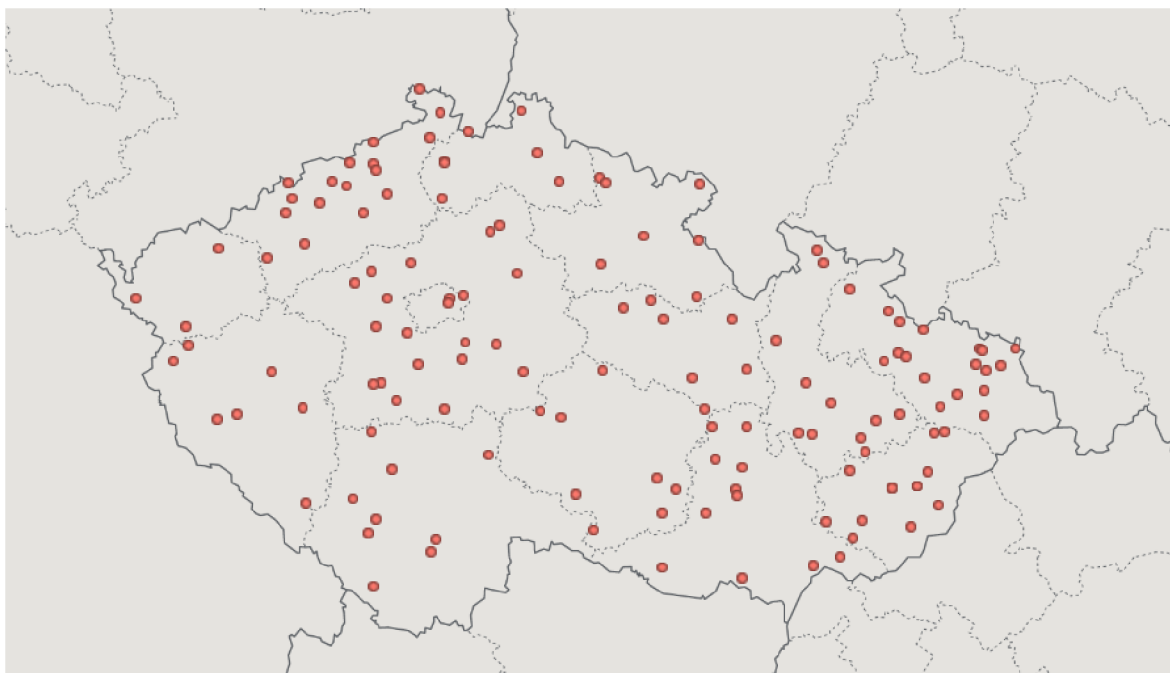
2.2 Dětský domov

Mezi dětské domovy spadají jak dětské domovy, ke kterým nenáleží škola, tak i ty se školou.

2.2.1 Dětský domov

„Dětský domov je typ zařízení pro výkon ústavní výchovy. Do dětského domova jsou umísťováni děti a mladiství kde výchova nemůže nabýt náhradní péči nebo péči biologické rodiny a z tohoto důvodu jim byla nařízená ústavní výchova. Jsou zde umísťováni děti od 3 let do dovršení plnoletosti. Do dětského domova mohou být také umísťované nezletilé matky spolu s jejich dětmi. Dětský domov má mnoho funkcí, ovšem jednou z nejdůležitějších je vzdělávací, sociální a výchovná.“ (Zákon 109/2002 Sb. § 13).

V České republice se nachází asi sto padesát dětských domovů (Bendl, Hanušová, Linková. 2016. s. 71)

Obrázek 3: Mapa dětských domovů na území České republiky

Zdroj: MŠMT, ČSÚ, webové stránky dětských domovů, <https://mapa.ditearodina.cz/>

2.2.2 Dětský domov se školou

Jedná se o školské zařízení, kde jsou umístováni děti a mladiství, kteří mají závažné poruchy chování, nebo duševní poruchy, ať už dočasné či přetrvávající, vyžadující výchovně léčebnou péči. (Bendl, Hanušová, Linková. 2016, s. 71-72)

Do dětského domova se školou mohou být uloženi i nezletilé matky s nařízenou ústavní nebo ochranou výchovu. (Národní pedagogický institut České republiky, 2024.)

Do dětského domova se školou jsou většinou umístováni děti od 6 let po dobu ukončení povinné školní docházky. Pokud se stane, že dítě, které ukončí povinnou školní docházku není schopné pokračovat na střední škole z důvodu pokračující závažné poruchy chování, je přesunuto do výchovného ústavu. (Bendl, Hanušová, Linková. 2016, s. 71-72)

Uvnitř dětského domova se školou probíhá vnitřní specializace jedinců a to na:

- a. Výchovná skupina s nařízenou ochrannou výchovou – Spadá zde dětský domov se školou Chrastava a Boletice.
- b. Specializované zařízení pro děti se závažnými poruchami chování – Tuto skupinu nalezneme jen v dětském domově se školou Boletice.
- c. Zařízení pro jedince s léčebným režimem – Nalezneme jej například v dětském domově se školou ve Slaném, Přestavcích, Ostravě – Kunčicích a Houstoni. (Databáze ústavní výchovy, MŠMT. 2018).

2.3 Výchovný ústav

„Výchovným ústavem se rozumí místo, kde jsou ukládáni děti starší 15 let. Jedná se o typ školské instituce, která je řízená ministerstvem. Aby bylo dítě uloženo do výchovného ústavu, musí splňovat určitá kritéria.“ (Zákon 109/2002 Sb. § 13)

Tím hlavním jsou závažné poruchy chování. Do těchto poruch chování můžeme zařadit například zneužívání návykových látek, předčasná sexualita, kriminalita, agresivní chování anebo také záškoláctví. (Vavrysová, Charvát. 2016.)

„Do výchovného ústavu mohou být uloženi i děti, které jsou starší 12 let. U těchto dětí musí být stanovena ochranná výchova a jeho chování musí být natolik závažné, že nemůže být umístěn v dětském domově se školou.“ (Zákon č. 109/2012 Sb., § 14).

2.3.1 Vnitřní rozdělení výchovných ústavů

Tak jako můžeme pozorovat členění u dětských domovů se školou na určité specializace, tak to samé můžeme pozorovat u výchovných ústavů.

Dělení:

a. Výchovní skupina pro výkon ochranné výchovy – Zařízení s výkonem ochranné výchovy je v Jindřichově Hradci, Chrastavě, Boleticích, Pšově, Hostouni, ale také v Buškovicích.

b. Specializované zařízení pro děti s extrémními poruchami chování – Jedná se o zařízení v Janové a také o VÚ a DDŠ Boletice.

c. Specializované zařízení s výchovně léčebným režimem – Toto zařízení nalezneme ve Dvoře Králové, Hostouni a Jindřichově Hradci, kde je zároveň i výchovná skupina pro výkon ochranné výchovy.

d. Specializované zařízení pro matky s dětmi – U nás se tyto zařízení nachází v Moravském Krumlově, Černovicích a Hodkovičkách (Databáze ústavní výchovy, MŠMT. 2018).

3 PEDAGOGICKÁ PRÁCE V NÁHRADNÍ VÝCHOVNÉ PÉČI

Ze zákona 109/2012 Sb. v § 18 je uvedené, že pracovníci ve výchovném ústavu kromě předpokladů stanovených zákonem o pedagogických pracovnících (Zákon č. 563/2004 Sb.) musí splňovat také i psychickou způsobilost, která se prozkoumává psychologickým vyšetřením. Vyšetření je důležité udělat před vznikem pracovního poměru, anebo v průběhu, pokud tedy vznikne podezření, že osoba, jež práci vykonává nesplňuje podmínku psychické způsobilosti. Toto podezření může vzniknout na základě neadekvátního jednání s dětmi za použitím fyzického či psychického násilí. (Zákon č. 109/1999 Sb.)

V psychologickém posudku ze zákona 109/2012 Sb., § 18 se uvádí hned několik údajů:

a) *jméno, popřípadě jména, příjmení, akademický titul a datum narození pedagogického pracovníka,*

b) *závěr psychologického vyšetření, z něhož je patrné, zda pedagogický pracovník je nebo není psychicky způsobilý vykonávat činnost pedagogického pracovníka zařízení nebo střediska,*

c) *jméno, popřípadě jména, příjmení a akademický titul vyšetřujícího psychologa, jeho vlastnoruční podpis a otisk razítka, číslo akreditace, datum vyhotovení psychologického posudku. (Zákon č. 109/1999 Sb.)*

O jedince v instituci se stará dostatečné množství opravdu kvalifikovaných dospělých. Zaměstnanci jsou podporováni i odborně ví, jaké mají kompetence a také za co jsou odpovědní. Ústav je nucen vybírat zaměstnance opravdu odpovědně. Zaměstnanec se nemůže stát jedinec, který se například může nevhodně chovat a jednat s dětmi. (Myšková a kol. 2018, s. 45)

Pedagogický kolektiv sdílí mnoho charakteristik s ostatními pracovními týmy. Vyznačuje se vysokým stupněm koordinace činností a vztahů, což je klíčovým faktorem pro dosažení hlavních cílů. Mezi pedagogem, vychovatelem a terapeutem může občasně docházet k neshodám. Pedagogové často vyjadřují pochybnosti ohledně potřeby stanovit, formulovat a dodržovat konkrétní pravidla pro mezilidské vztahy a komunikaci v týmu. Zatímco považují zavedení pravidel pro dětskou skupinu za klíčové, mají tendenci se domnívat, že pro dospělé nejsou pravidla důležitá (Dosoudil, 2012, s. 31).

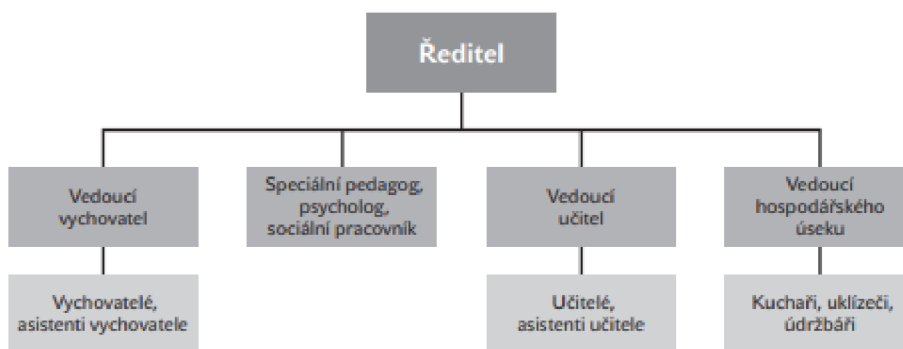
Další potenciální zdroj konfliktů může vznikat vztahem mezi pedagogickými pracovníky a terapeuty. Tyto konflikty často vycházejí z nejasné definice rolí jednotlivých

pozic. Přímá výchovná činnost vychovatele má méně jasně definované hranice ve srovnání s vyučováním. Ačkoliv práce vychovatele zahrnuje různé aktivity, které nevyžadují zvláštní erudici a mohou být vnímány pouze jako dohled, výsledky této práce jsou obtížně měřitelné a objevují se až po delší době. Učitelé mohou naopak využít toho, že jejich role je detailněji popsána, k tomu, aby se vyhnuli péči o vztahy a zaměřili se pouze na předávání informací žákům. Bodem konfliktu mezi činnostmi učitele a vychovatele může být domácí příprava do školy, kde se mohou projevit rozdílné pohledy na potřeby a možnosti žáků a jejich vzdělávání. (Dosoudil, 2012, s. 31)

3.1 Vychovatel

Úloha vychovatele je částečně určována jeho postavením v organizaci. Formální struktura se definuje jako interakce v pedagogickém týmu a stanoví je organizačním řádem. Tato struktura jasně rozděluje pracovní úkoly a uspořádá zaměstnance podle moci. V zařízeních pro institucionální výchovu obvykle nalezneme jednoduchou organizační strukturu, kterou můžeme přirovnat k pyramidě zaměstnanců. Tato organizace pouze formálně naznačuje vztah mezi nadřízeným a podřízeným. Její využití může být například při vyřizování stížností nebo řešení otázek souvisejících s dovolenou a podobně. (Dosoudil, 2012, s. 31.)

Obrázek 4: Formální organizační struktura zaměstnanců

(Dosoudil, 2012, s. 32)

Práce vychovatele se považuje za složitější, než se zdá. U vychovatele je požadována odborná kvalifikace a vzdělání. Osobnostní požadavky na vychovatele jsou natolik vysoké,

že vytvářejí až ideální model člověka s pouze pozitivními vlastnostmi. (Škoviera, 2007. s. 103.)

Z knihy "Dilemata náhradní výchovy" od Albína Škoviera vyplývá, že existuje šest skupin očekávání vůči vychovateli. Mezi ně řadíme:

- a. Kromě toho, aby se vychovatel omezil pouze na plnění povinností a pokynů od vedení, by měl také usilovat o realizaci svých vizí a neustále se odborně rozvíjet a sledovat novinky a trendy ve svém oboru, aby byl schopen poskytovat dětem nejlepší možnou péči a podporu. Je důležité, aby nezůstal stát na místě, ale aktivně se zapojoval. Měl by také upřednostňovat tvořivé činnosti před těmi mechanickými (Škoviera, 2007. s. 104.)
- b. Vedení a nadřízení očekávají od vychovatele flexibilní přístup k plnění požadavků, ať už jde o ruční práce, sport nebo sexuální výchovu atd. Flexibilita v plnění požadavků zahrnuje schopnost adaptovat se na různé situace a potřeby dětí. Vychovatel by měl být schopen rychle reagovat na změny a přizpůsobit svou práci individuálním potřebám každého dítěte. To vyžaduje široké spektrum dovedností a schopností, které zahrnují jak praktické dovednosti, tak i schopnost empatie a porozumění (Škoviera, 2007. str. 103-104.)
- c. Z ekonomického hlediska se neklade požadavek na vysokoškolský titul u vychovatele, protože to je ekonomicky výhodnější. I když ale není vysokoškolský titul vyžadován, výchova a péče o děti vyžaduje vysokou úroveň znalostí a dovedností. Vychovatel by měl být schopen porozumět psychologickým a sociálním potřebám dětí a poskytovat jim odpovídající podporu a vedení.
- d. Pro děti v ústavu by měl být vychovatel oporou, na kterou se mohou obrátit, aniž by ohrožoval jejich pohodlí a prostředí. Nesmí se snažit nahrazovat jejich rodiče. Být oporou pro děti v ústavu znamená nejen poskytovat jim podporu a porozumění, ale také vytvářet pro ně prostředí, ve kterém se cítí bezpečně a respektováni. Vychovatel by měl být schopen budovat důvěru a upevňovat vztahy s dětmi na základě vzájemného respektu a porozumění.
- e. Z pohledu ostatního personálu by měl vychovatel představovat pracovní sílu, která je univerzálně použitelná. Univerzálně použitelná pracovní síla znamená schopnost vychovatele přizpůsobit se různým pracovním situacím a požadavkům. Vychovatel by měl být schopen spolupracovat s ostatními členy personálu a přispívat k celkovému dobrému fungování instituce. (Škoviera, 2007. s. 104.)

3.2 Psycholog

Psycholog přináší odlišný úhel pohledu, klade zvláštní typy otázek a používá ověřené intervence a nástroje. Základem tohoto pohledu je na jedné straně vědecká psychologie a na straně druhé závazek používat postupy a vědecké metody založené na důkazech. (EuroPsychT, 2001, s. 8)

Perspektiva psychologie může vychovatelům, kteří denně pracují s dětmi a mají s nimi přímý kontakt, pomoci lépe porozumět složitým situacím a originálně uvažovat o možnostech změny. (Cameron, Maginn. 2012, s. 110)

Unikátnost této profese není pouze o dovednostech certifikovaného psychologa v řešení problémů nebo jeho mezilidských dovednostech. Co odlišuje psychologii od ostatních profesí ve výchově je kreativní využití psychologického výzkumu a teorie, které formují rozhodování a poradenství. Tento "tvůrčí profesní přístup" se zakládá na následujících charakteristických prvcích aplikované psychologie, které pravděpodobně odlišují pohled certifikovaného psychologa od pohledu ostatních profesních skupin:

1. **Zohlednění interaktivního přístupu k povaze lidských problémů.** Může být pravděpodobnější, že tyto problémy vznikají v důsledku vzájemné interakce různých faktorů, které ovlivňují osobnost dítěte, rodinu, školu nebo okolí, než aby měly jediný zdroj.
2. Využívání psychologických poznatků slouží k **identifikaci vysvětlujících faktorů**, které mohou poskytnout vysvětlení pro to, proč se některé události dějí. Například silným prostředníkem může být odmítnutí ze strany rodičů, které je spojeno s ranými negativními zkušenostmi dítěte, a to vede k obtížnému chování ve třídě nebo v prostředí ústavní nebo pěstounské péče.
3. **Identifikace hlavních aspektů lidských problémů** a využití psychologických poznatků z veřejně dostupných výzkumů i lokálních dat k vytvoření jednoduché, ale praktické mapy interakcí mezi lidmi, faktory a různými aspekty jejich životního prostředí, které mohou přispívat k vzniku nebo udržování problémů.
4. Strategie změny, které vycházejí z informací z výzkumu a teoretických základů v psychologii, jsou **doporučovány na základě důkazů.**
5. Podpora kreativnějších až inovativnějších přístupů práce, které nejen vycházejí z výsledků výzkumu a psychologické teorie, ale také klientům umožňují identifikovat možnosti k pozitivní změně.

6. Je důležitá organizace toho, aby ti, kteří jsou v přímém kontaktu s dětmi a mládeží (patří mezi ně dospělé osoby – vychovatelé, učitelé, rodiče) měli přístup k různorodým nástrojům pro jejich vytváření a aplikaci, které jim umožňují sledovat pokrok dětí, posuzovat své metody a poskytovat důkazy pro externí kontrolu a zhodnocování své práce. (Cameron, Maginn. 2012, s. 113)

3.3 Speciální pedagog – etoped

Profese etopeda je od 1.1.2014 považována za hodnotnější, než tomu bylo doposud, a to dle občanského zákoníku. Speciální pedagog má odpovědnost za metodické vedení a organizaci speciálněpedagogických a preventivních aktivit v různých institucích. Spolupracuje na vytváření odborného profilu dané instituce a také se aktivně podílí na jeho realizaci. Jedním z hlavních aspektů jeho práce je přímá pedagogická interakce s dětmi, buď individuálně nebo ve skupinách. K získání potřebné odborné kvalifikace absolvuje speciální pedagog vysokoškolské vzdělání v oboru pedagogických věd. Existuje několik zaměření tohoto studijního programu, která zahrnují speciální pedagogiku, pedagogiku pro předškolní věk nebo přípravu učitelů na základní nebo střední školy. Tyto programy mohou zahrnovat také další studijní aktivity k rozšíření odborné kvalifikace. (Vojtová in Košíček, 2019)

3.4 Pedagog

Práce učitelů v zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu je specifická z mnoha hledisek. Vyznačuje se prací s menším počtem žáků ve třídách. Maximální počet žáků ve třídách se pohybuje kolem 14 při teoretickém vyučování a nejvýše 8 při praktickém výcviku. Vždy je důležité zohlednit speciální vzdělávací potřeby dětí a případná specifika studijních oborů. (Vojtová, in Košíček, 2019).

Mezi základní předpoklady pro vykonávání této pomáhající profese je právě osobnost pedagoga. Osobnost pedagoga je formulována několika faktory, jako jsou ty biologické, fyziologické, psychické, společenské a ekonomické. Každá osobnost je jedinečná, ukazují se zde různorodé kombinace vlastností společně s kompetencemi a dovednostmi. Nároky na tyto pedagogy jsou různé, ne vždy možné specifikovat a jsou ovlivněny vlivy, které nemůžeme ovlivnit a předvídat. ((Hadj-Mousová, 2002; Mühlpacher, 2001 in Košíček 2019.)

4 JEDINEC V PODMÍNKÁCH ÚSTAVNÍ VÝCHOVY

Do ústavní péče nespádají jenom děti, které jsou např. problémové, ale spadá zde celá škála dětí. Mluvíme např. o dětech, které jsou zdravotně bezproblémoví, anebo naopak mají nějaké zdravotní problémy nebo postižení. Děti, o které se rodiče nezajímají, anebo děti, které jsou v blízkém kontaktu s rodiči. Také můžeme v ústavní péči nalézt děti z chudých, ale i bohatých rodin. Pokud se dítě dostane do ústavní péče, tak je důležité, aby se zachovala jeho ochrana a také pomoc (Sychrová 2014).

Do ústavní péče se mohou děti dostat hned dvěma způsoby. Buď se jedná o skupinu dětí, kde selhala péče rodičů. V tomto případě se jedná o špatnou péči až v krajním případě žádnou péči. Na druhé straně se jedná o děti, kde naopak je péče rodičů správná, ale děti svým chováním ohrožují okolí a rodina na to neumí reagovat, anebo reaguje neadekvátně. Většinou tyto 2 typy spolu úzce souvisí a vyskytují se souběžně (Sychrová, 2014, s. 36).

Máme hned několik důvodů, jak se dítě může dostat do ústavní péče. V publikaci s názvem *Vývoj dětí v náhradních formách péče* se uvádí, že nejčastějších případech se jedná o nedostatečnou péči rodičů a to v 66 %. Dalšími důvody jsou finanční situace rodiny, rodiče nezvládají problémové chování dítěte, sociální důvody rodiny, alkohol v rodině, týrání nebo rodiče se nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody. (Ptáček R., Kuželová H., Čeledová L., 2011, s. 9)

V knize s názvem: *Za dveřmi, polepšovne* ““ je uvedené, že se můžeme setkat hned s 6 fázemi pobytu v ústavních zařízeních. V první fázi neboli adaptační fázi, se setkáváme s tím, že se dítě snaží vstřebat prvotní šok v novém prostředí. V druhé fázi se setkáváme s konfrontací s prostředím. V této fázi se dítě snaží sžít s celým systémem a v rámci toho i vymezit své teritorium. V této fázi se může projevit také negativismus, vzdor, odpor, konfrontace s autoritami a podobně. Třetí fázi nazýváme socializační. V této fázi se děti snaží tvořit vazby mezi ostatními dětmi. Následuje kooperativní fáze, ve které se děti snaží spolupracovat s ústavem např. na procesu léčby apod. Na druhou stranu se u dětí může projevit i demotivace, pokud je pobyt nepřiměřeně dlouhý, anebo nevidí posun k lepšímu. Tuto fázi nazýváme fáze demotivace a apatie. Tato fáze je pro děti velmi těžká, jelikož často vnitřně bojují, což se projevuje i na jejich chování v zařízení. Poslední fáze je fáze independence. V této fázi se děti připravují na přechod do přirozeného samostatného sociálního prostředí (Hudecková a kol, 2017, s. 28).

4.1 Podmínky umístování do ústavní výchovy

Jak již bylo v této diplomové práci zmíněno, důvody pro umístění dětí do ústavní výchovy si můžeme rozdělit do tří bodů. Podle občanského zákoníku 89/2012 Sb., je v paragrafu 971 uvedené, že dítěti může být nařízená ústavní výchova, pokud rodiče nemohou z vážných důvodů zabezpečit výchovu vztaženo například kvůli nedostatečným bytovým nebo majetkovým poměrům. Mezi těmito vážnými důvody můžeme uvést stav kdy rodiče se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, anebo ze zdravotních důvodů, kdy zde v obou případech není osoba, která by se výchovy dítěte ujala. V tomto případě soud svěří dítě do zařízení pro okamžitou pomoc po dobu nejdéle 6 měsíců (Občanský zákoník 89/2012 Sb.)

Dalším typem, kdy je dítěti nařízeno umístění do ústavní výchovy je, pokud je výchova dítěte zanedbána do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte. Jedná se o děti, u kterých rodiče užívají v nadměrném množství alkoholické nápoje, popřípadě omamné látky, jsou závislí na gamblingu apod. Soud nařídí ústavní výchovu dítěti v případě, pokud dříve učiněná opatření nevedla k nápravě výchovy. Soud se v tomto případě bude snažit na dítě působit preventivní funkcí, aby došlo ke zlepšení podmínek, ve kterých dítě vyrůstalo.

Posledním důvodem, při kterém je nařízená ústavní výchova je narušení výchovy. V tomto případě se jedná o narušení tělesného nebo duševního stavu dítěte. Zde můžeme uvést týrání, ať už fyzické či psychické útoky na dítě. Pokud dojde k nařízení ústavní výchovy, tak ústav má funkci nápravnou. (Cibienová, 2016.)

4.2 Rizika ústavní výchovy

Byť se ústavní výchova snaží dětem pomoci tím, že se jim snaží navodit lepší prostředí, než měli doposud, tak se stále jedná velký rozdíl, oproti běžnému fungování v životě.

U dětí, které se vyvíjí v rámci ústavu může vzniknout depriváční syndrom. Depriváční syndrom je stav, kdy u jedince nedochází k uspokojení základních fyzických nebo psychických potřeb po dlouhou dobu a jednoznačně tím ten jedinec strádá. Tím, že zde nedochází tak k blízkému citovému vztahu s vychovateli, jako u rodičů se tento syndrom může snáze vyvinout (Šance dětem, 2017).

Langmeier a Matějček se ve své knize s názvem: *Psychická deprivace v dětství* zmiňují, že pokud dítě dostává značné množství sympatie a citové podpory, pak to převrší nedostatek z jiných prvků, jako jsou například málo hraček, nedostatek smyslových podnětů

apod. Na druhou stranu je nutné přihlížet k tomu, jak brzy u dítěte docházelo k psychické deprivaci. Čím dříve se u dítěte projevila, tím větší dopad na něho bude mít v dospělosti. (Langmeier, Matějček. 2011.)

U novorozenců, u kterých došlo k odloučení matky vzniká tzv. anaklitická deprese. Dříve hravé dítě, které bylo usměvavé, spontánní, aktivní se náhle po odloučení od matky stává mrzuté, přestávají si hrát nebo se dožadují pozornosti. Pokud odloučení od matky přetrvává po delší dobu, tak při kontaktu s dospělou osobou začne plakat, nebo křičet, a naopak pokud dospělá osoba odejde, tak dítě na odchod nereaguje (Fond ohrožených dětí, 2012).

Velmi závažným rizikem dlouhodobějšího pobytu je situace známá jako hospitalismus, což je stav, kdy se člověk přizpůsobí umělým podmínkám, ale zároveň začne ztrácet schopnost adaptace na běžný život mimo ústav (Matoušek, 1999, S. 118).

Dalším rizikem je například šikana. Jelikož ústavní péče je instituce s uzavřeným charakterem a autoritativním režimem, tak poskytuje vhodné podmínky pro vznik šikany. Násilí zde může být chápáno jako akceptovatelný prostředek k prosazení potřeb a práv. Násilí může být podporováno ale i například přes televizi nebo film. Oběťmi jsou většinou slabší, nemocní nebo odlišní jedinci, podobně jak tomu může být v rodině (Matoušek, 1999, s. 119-120)

Rizikem pro některé může být i ztráta soukromí nebo nucení stále se přizpůsobovat režimu ústavu. Kombinací více nepříznivých vlivů může docházet k psychickému poznamenání člověka traumatem. Následky mohou být spojeny s komunikací nebo stýkáním se s jinými lidmi (Matoušek, 1999, s. 123).

4.3 Specifická skupina – nezletilé matky s dětmi

V podmínkách ústavní výchovy můžeme najít několik specifických skupin, které se za specifické považují. Spadají mezi ně například jedinci s nutným léčebným režimem, nezletilé matky nebo jedinci se závislostmi. V této diplomové práci se ale zaměříme na skupiny nezletilých matek.

Nezletilá matka může ve své nezletilosti dosáhnout plné svéprávnosti dvěma možnostmi. První možností dosažení plné svéprávnosti je tzv. zplnoletění (§ 37 NOZ). Zplnoletění je rozhodnutí soudu, kterým nezletilá matka přizná svou svéprávnost.

Dle § 37 odst. 1 a odst. 2 zákona 89/2012 Sb., nový občanský zákoník se uvádí:

(1) Navrhne-li nezletilý, který není plně svéprávný, aby mu soud přiznal svéprávnost, soud návrhu vyhoví, pokud nezletilý dosáhl věku šestnácti let, pokud je osvědčena jeho schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti a pokud s návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého. V ostatních případech soud vyhoví návrhu, je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého.

(2) Za podmínek stanovených v odstavci 1 soud přizná nezletilému svéprávnost i na návrh jeho zákonného zástupce, pokud nezletilý s návrhem souhlasí.

Existují podmínky pro zplnoletění a tím jsou:

- 1. Dívka musí mít minimálně 16 let*
- 2. Musí být schopna se sama uživit nebo zajistit potřebné věci k životu a musí být odsouhlaseno zákonným zástupcem*
- 3. Pokud jde o ukončení školní docházky, tak k tomu přihlíženo není*

Mezi standardy zařízení pro výkon ústavní výchovy spadá také standarda, která podporuje nezletilé matky a tou je „Zařízení aktivně vytváří podmínky pro vytvoření a/nebo udržování kontaktu dítěte s rodinou a blízkými osobami ve formě návštěv rodičů a blízkých osob v zařízení a/nebo návštěv dítěte u rodičů.“ (Myšková a kol. 2018. str. 40). Existuje také další standarda v udržování kontaktu s blízkými, ale v telefonické formě. (Myšková a kol. 2018. s. 40).

Zařízení by podle standardů mělo uplatňovat podporu a poradenství po ukončení pobytu pro zletilého jedince. Mělo by respektovat také jeho individuální zvláštnosti a zachovat současné vztahy. Postupuje také tak, aby připravilo mladého dospělého na samostatný život ve společnosti, provádí ho v plánování skrze budoucí vzdělání či zaměstnání, bydlení, finance nebo také komunikaci s úřady nebo zdravotnictvím. Jedinec opouštějící ústav by měl také obdržet seznam kontaktů, kam se v nutnosti podpory bude moci obrátit. (Pacnerová. 2015. s. 33)

„Dle §8 odst. 1, odst. 2, odst. 3 a odst. 4 vyhlášky č. 438/2006 Sb., vyhlášky, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních je definováno:

(1) Nezletilé těhotné dívky se zpravidla od dvanáctého týdne těhotenství umísťují nebo přemísťují do zařízení, která jsou schopna zajistit příslušnou zdravotnickou a pedagogickou péči.

(2) Nezletilým těhotným dívkám nebo matkám ředitel zařízení zajišťuje lékařskou a poradenskou péči prostřednictvím zdravotnických zařízení.

(3) Ředitel zařízení je povinen informovat nezletilou těhotnou dívku o možnostech péče o dítě po porodu v rámci výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy v zařízeních. Pokud nezletilá těhotná dívka informuje ředitele zařízení o svém úmyslu podstoupit umělé přerušení těhotenství a požádá ředitele zařízení o součinnost při projednání této věci se svým zákonným zástupcem, popřípadě jinou osobou odpovědnou za výchovu, je ředitel zařízení povinen takovou součinnost poskytnout.

(4) Nezletilé těhotné dívky nebo matky plní povinnou školní docházku nebo se připravují na budoucí povolání v příslušné škole, nebrání-li tomu jejich zdravotní stav. Jejich děti jsou po dobu výuky v péči pracovníka s odbornou způsobilostí k výkonu zdravotnického povolání⁷⁾ všeobecné sestry nebo ošetřovatele, nebo pedagogického pracovníka, popřípadě v jeslích nebo v zařízeních pečujících o dítě do 3 let věku v denním režimu nebo v mateřské škole. „(Vyhláška č. 438/2006 Sb.)

Těhotenství v adolescenci může způsobit negativní sociální a ekonomické důsledky pro dívky, jejich rodiny a komunity. Mladé těhotné ženy mohou čelit stigmatu nebo odmítnutí ze strany svých rodičů a vrstevníků nebo mohou být vystaveny násilí. Dívky, které otěhotní před dosažením věku 18 let, jsou také častěji vystaveny riziku násilí v rámci manželství nebo partnerských vztahů. (Plan international, 2024.)

4.3.1 Nezletilé matky do 15 let

Pokud se stane otcem dítěte osoba starší 18 let, tak může pravděpodobně jít o trestný čin, a to o pohlavní zneužití. (Člověk v tísní, 2024.)

„Dle §187 odst. 1 a odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, je definováno:

(1) Kdo vykoná soulož s dítětem mladším patnácti let nebo kdo je jiným způsobem pohlavně zneužije, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

(2) Odnětím svobody na dvě léta až deset let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 na dítěti mladším patnácti let svěřeném jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu.“ (Zákon č. 40/2009 Sb.)

V případě, že je pachatel věkově mezi 15 a 18 lety, zákon stanovuje specifické postupy a může se v tomto případě jednat o čin jinak trestný. Vše je posouzeno dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.

Pokud se jako o otce dítěte jedná o osobu mladší než 15 let, nepovažuje se za trestně odpovědnou osobu.

Co se týče trestní odpovědnosti zákonných zástupců nebo osob, kterým byla nezletilá osoba svěřena do péče, je důležité si uvědomit, že mají povinnost zajistit bezpečí a péči o dítě. Pokud nedodržují své povinnosti a dochází k ohrožení výchovy dítěte, mohou být trestně stíháni. (Člověk v tísni, 2024.)

„Dle §201 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, je vymezeno:

(1) Kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že:

a) svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu,

b) umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život,

c) umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo

d) závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“ (Zákon č. 40/2009 Sb.)

4.3.2 Nezletilé matky nad 15 let

Umělé přerušování těhotenství

Podle vyhlášky č. 75/1986 Sb. o umělém přerušování těhotenství mají zákonní zástupci nezletilé, která je těhotná do 16 let, právo rozhodovat právě o umělém přerušování těhotenství.

Jelikož toto rozhodnutí zasahuje do tělesné integrity nezletilé a nezletilá starší 14 let s tímto zákrokem nesouhlasí, tak bez souhlasu soudu nemůže být proveden. (Člověk v tísni, 2024.)

„Dle §100 odst. 1 a odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku, je uvedeno že:

(1) Má-li být zasaženo do integrity nezletilého, který dovršil čtrnáct let, nenabyl plně svéprávnosti a který zákroku vážně odporuje, třebaže zákonný zástupce se zákrokem souhlasí, nelze zákrok provést bez souhlasu soudu. To platí i v případě provedení zákroku na zletilé osobě, která není plně svéprávná.

(2) Nesouhlasí-li zákonný zástupce se zásahem do integrity osoby uvedené v odstavci 1, ač si její tato osoba přeje, lze zákrok provést na její návrh nebo na návrh osoby jí blízké jen se souhlasem soudu.“ (Zákon 89/2012 Sb.)

Mezi 16. a 18. rokem věku může nezletilá sama rozhodnout o umělém přerušování těhotenství, ale lékař nebo zdravotní zařízení musí informovat její zákonné zástupce o provedení zákroku.

Rodičovská povinnost

Pokud nezletilá matka ještě nedosáhla plné svéprávnosti, nenese plnou rodičovskou odpovědnost až do chvíle, kdy plnou svéprávnost získá.

„Dle §868 odst. 1 a odst. 2 zákona 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku se uvádí, že:

(1) Výkon rodičovské odpovědnosti nezletilého rodiče, který dříve přiznáním svéprávnosti nebo uzavřením manželství nenabyl plné svéprávnosti, je až do doby, kdy nabude plnou svéprávnost, pozastaven; to neplatí o výkonu povinnosti a práva péče o dítě, ledaže soud vzhledem k osobě rodiče rozhodne, že výkon také této povinnosti a tohoto práva se pozastavuje až do doby, kdy rodič nabude plnou svéprávnost.

(2) Výkon rodičovské odpovědnosti rodiče, jehož svéprávnost byla v této oblasti omezena, je po dobu omezení jeho svéprávnosti pozastaven, ledaže soud rozhodne, že se rodiči vzhledem k jeho osobě zachovává výkon povinnosti a práva péče o dítě a osobního styku s dítětem.“ (Zákon č. 89/2012 Sb.)

Soud může udělit nezletilé matce plnou svéprávnost, které se dle § 37 odst. 1 a odst. 2 zákona 89/2012 Sb., nový občanský zákoník nazývá zplnoletnění. Nezletilá matka automaticky nabývá svéprávnosti v rozsahu povinnosti a práva starat se o dítě, a to zejména o jeho osobní péči. avšak soud může toto rozhodnutí zrušit, zejména pokud nezletilá matka není schopna péče o dítě samostatně.

Kdokoliv může podat návrh na zbavení této dílčí odpovědnosti. Nad rámec péče o dítě nese rodičovskou odpovědnost za narozené dítě poručník, kterého jmenuje soud. (Člověk v tísni, 2024.)

„Dle §928 odst. 1 a odst. 2 zákona 89/2012 Sb., nového občanského zákoníku se definuje:

(1) Není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka.

(2) Poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost. S ohledem na osobu poručníka nebo poměry dítěte, jakož i s ohledem na to, z jakého důvodu rodiče nemají všechny povinnosti a práva, může být výjimečně okruh povinností a práv poručníka vymezen jinak.“ (Zákon 89/2012 Sb.)

Poručník má v zásadě stejná práva a povinnosti jako rodič, ale není povinen poskytovat finanční podporu dítěti. Otec dítěte, pokud je určen a sám nezletilý, má stejné právní postavení jako nezletilá matka. Pokud je určený otec plnoletý, nese plnou

rodičovskou odpovědnost, včetně vyživovací povinnosti, a není třeba jmenovat poručníka. Zákonný zástupce nezletilé matky může požádat o svěřeni péče o dítě, kde pak vykonává standardní péči jako "třetí osoba" nebo jako pěstoun. Řízení ve věcech nezletilých je osvobozeno od soudních poplatků a náhrada nákladů řízení se obvykle neuděluje.

Nezletilá matka má také možnost zažádat o dávky. O tyto dávky je možné zažádat tehdy, kdy je dítě soudem svěřeno do péče třetí osoby, což probíhá ve zrychleném řízení s minimálními časovými prodlevami. Toto opatření má za cíl zabránit tomu, aby bylo narozené dítě opuštěno, a proto se zajišťuje, že soudní proces nebude trvat několik měsíců.

Soudní řízení není možné zahájit, pokud dítě ještě není narozené, protože mohou nastat různé komplikace, které by toto svěřeni znemožnily, jako je například úmrtí. Je také třeba vzít v úvahu to, že úřad práce vždy vyžaduje rozsudek soudu s vyznačenou právní mocí před poskytnutím jakýchkoli dávek. Toto opatření zajišťuje právní jistotu a ochranu jak pro dítě, tak pro jeho opatrovníka. Přestože se může zdát, že proces je složitý a zdánlivě zdlouhavý, je nutné brát v úvahu, že prioritou je zajištění co nejlepší péče pro dítě a minimalizace rizika jeho opuštění či zanedbání.

Nezletilá matka může také získat porodné. Porodné je jednorázová finanční podpora, která se nepočítá do příjmu při určování nároku na jiné státní sociální dávky nebo dávky v hmotné nouzi. (Člověk v tísni, 2024.)

4.3.3 Děti nezletilých matek a problematika otcovství

V případě sňatku před narozením dítěte je otcem automaticky považován manžel matky a je do matriky a rodného listu dítěte zapsán bez dalšího nutného kroku.

Pro nesezdané rodiče existuje možnost určit otcovství souhlasným prohlášením obou rodičů, a to buď ještě před narozením dítěte nebo kdykoliv po jeho narození. Nezletilí rodiče mohou takové prohlášení učinit pouze před soudem, zatímco plně svéprávní zletilí rodiče mohou prohlášení učinit před soudem nebo před matričním úřadem. Pro určení otcovství k nenarozenému dítěti je potřeba doložit doklady totožnosti obou rodičů, rodné listy, těhotenskou průkazku a v případě, že matka je po rozvodu nebo smrti manžela, pravomocný rozsudek o rozvodu manželství nebo úmrtní list manžela. Pokud je dítě již na světě, místo těhotenské průkazky se předkládá jeho rodný list. Správní poplatek se za tento proces neplatí.

V situaci, kdy není vůle určit otcovství souhlasným prohlášením, lze podat návrh soudu na určení otcovství. Tento návrh může podat domnělý otec, zatímco za nezletilou matku návrh podává její zákonný zástupce. Soudní řízení o určení otcovství se řídí tvrzeními

obou potenciálních rodičů a případně svědeckými výpověďmi. V případě sporů se provádí důkazní řízení pomocí znaleckého posudku DNA nebo krevního testu.

Navrhovatel v řízení o určení rodičovství je osvobozen od soudního poplatku, s výjimkou navrhovatele v řízení o určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné a navrhovatele v řízení o popření rodičovství. Nicméně, pokud je v řízení otcovství otcovství určeno, hradí soudní poplatek a případné náklady řízení, jako jsou náklady na znalecký posudek DNA nebo krevní testy, otec dítěte. Náklady řízení může nést i stát.

Ten, kdo může popřít otcovství je:

1. **Manžel** – Manžel má možnost popřít své otcovství u soudu do šesti měsíců od okamžiku, kdy se dozvěděl o skutečnostech, které vedou k oprávněným pochybnostem o tom, že je biologickým otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce. Tuto možnost má nejpozději do šesti let od narození dítěte.
2. **Matka** – Matka má možnost do šesti měsíců od narození dítěte popřít, že otcem dítěte je její manžel. Matka dítěte může také popřít, že otcem dítěte je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů. Tuto možnost má ve lhůtě šesti měsíců od souhlasného prohlášení rodičů. Pokud bylo souhlasné prohlášení rodičů učiněno již před narozením dítěte, má matka šestiměsíční lhůtu od narození dítěte k tomu, aby popřela otcovství tohoto muže.
3. **Muž, kterému bylo otcovství určeno prohlášením** – Otcovství může být popřeno pouze v případě, že je zcela vyloučeno, že by dotyčný mohl být biologickým otcem dítěte (například pokud je zjištěno, že je zcela neplodný). Lhůta pro popření otcovství je šest měsíců od určení otcovství, nebo v případě, že k určení otcovství došlo před narozením dítěte, šest měsíců od narození dítěte. (Člověk v tísni, 2024.)

PRAKTICKÁ ČÁST

5 ZVLÁDÁNÍ MATEŘSTVÍ V PODMÍNKÁCH NÁHRADNÍ VÝCHOVNÉ PÉČE

V následující kapitole začneme probírat praktickou část, pro kterou byla vybrána metoda rozhovoru, který byl doplněn o písemný souhrn otázek, aby měl respondent představu, o čem náš rozhovor bude. Mohli jsme se také zúčastnit analýzy diskuse mezi nezletilými dívkami ve výchovném ústavu a ženou, která si výchovným ústavem jako nezletilá matka prošla. Pokud jsme chtěli mohli jsme se také dotazovat na otázky. Jedná se tedy o metodu kvalitativní.

5.1 Volba výzkumného šetření

Další část naší práce se zaměřuje na teoretický základ našeho výzkumu. Začneme popisem metod a přístupů, které jsme využili, a následně se budeme věnovat procesem tvorby dat a analýze. Pro naši práci jsme si tedy, jak už bylo řečeno, vybrali metodu rozhovoru a zúčastněného pozorování.

5.1.1 Metodologie výzkumného šetření

Kvalitativní přístup si klade za cíl hlubší porozumění zkoumané skutečnosti. Používá se v případech, kdy kvantitativní výzkum není dostatečný pro dosažení cíle a nelze ho tudíž využít k řešení výzkumného problému.

Neexistuje jednotná definice kvalitativního výzkumu, protože se jedná o velmi široký pojem, který zahrnuje různé přístupy. Stejně tak není možné jednoznačně určit fáze tohoto výzkumu, protože například analýza dat a sběr dat mohou probíhat současně. Výzkumník může během sběru dat rozhodnout, že v dalším kole rozhovorů položí jinou otázku. Teorie se rovněž utváří během průběhu výzkumu, nikoli na jeho začátku. (Hendl, 2008.)

V této práci byly využity dvě metody, a to individuální rozhovory a také pozorování.

Individuální hloubkové rozhovory jsou běžnou metodou v kvalitativním výzkumu. Tyto rozhovory se obvykle řídí předem stanovenými tématy, která jsou zpravidla obsažena v scénáři rozhovoru. Nicméně ne všechny otázky jsou předem známy, což umožňuje tazateli pružně reagovat na komunikačního partnera. Díky této flexibilitě je možné získat hlubší vhled do motivů, chování a názorů respondentů, i v oblastech, o kterých by se mohli zdráhat

mluvit, nebo by je opomněli. Existuje několik druhů struktury rozhovorů, včetně nestrukturovaných, polostrukturovaných, strukturovaných a narativních rozhovorů, které mohou být využity v závislosti na potřebách a cílech konkrétního výzkumu.

Pozorování je systematické a cílené sledování nějaké události. Tato metoda výzkumu může být rozdělena do různých typů, které lze kombinovat podle potřeb studie. Jedním z hlavních kritérií dělení je úroveň zapojení pozorovatele do sledovaného prostředí a interakce s pozorovanými subjekty.

Zúčastněné pozorování je forma, při které se pozorovatel aktivně účastní skupiny nebo situace a podílí se na jejím průběhu a aktivitách. Tento přístup umožňuje získat hlubší vhled do dění a zkušeností účastníků. Naopak nezúčastněné pozorování je metoda, při které zůstává pozorovatel mimo sledovanou skupinu a pozoruje ji zvenčí. Tento přístup umožňuje udržet větší objektivitu a minimalizuje možné zkreslení vlivem přítomnosti pozorovatele. (Sociofaktor, 2024.)

5.1.2 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumu bylo zmapování specifické skupiny, skupiny nezletilých matek a jejich mateřství v podmínce ústavní výchovy. Jak nezletilé matky vnímají mateřství a jak roli matky zvládají. Nikde v literatuře se neuvádí nic specifického o pobytu nezletilých matek v institucionální výchově, a proto jsme se rozhodli nahlédnout dovnitř ústavu a zjistit něco víc o této specifické skupině. Úkolem bylo zjistit nejčastější věk a také důvod umístění a další informace o těchto mladých nezletilých matkách.

5.2 Realizace výzkumu

Pro místo realizace výzkumu byl vybrán výchovný ústav. Zvolili jsme si tento výchovný ústav na základě předcházející exkurze. Exkurzí jsme byli ohromeni a zajímalo nás, jak to v ústavu funguje vzhledem k této specifické skupině – skupině nezletilých matek.

Abychom zachovali anonymitu dívek, tak nespecifikujeme místo, kde se výzkumné šetření konalo. Jednalo se ale o výchovný ústav, kde se nachází oddělení pro nezletilé matky s dětmi či těhotné nezletilé dívky.

Pro nezletilé matky jsou zde zřízeny dvě budovy. První budovou je ta, která má dvě patra. V prvním patře se nacházejí nezletilé dívky, které prochází šestinedělím. Ve druhém patře už jsou dívky, které v šestinedělí nejsou, ale zároveň nejsou v poslední vycházející

fázi. Na další budově se nacházejí dívky, které jsou ve vycházející fázi, což znamená že brzy již dosáhnou i své zletilosti a ústav budou moci i se svým dítětem opustit.

5.3 Průběh výzkumného šetření

Jelikož se mělo výzkumné šetření uskutečnit formou rozhovoru doplněného o písemný souhrn otázek a návštěvy diskuse (pozorování), tak jsme si museli domluvit návštěvu ústavu. Návštěva měla být primárně domluvena přes emailovou adresu poslanou přímo panu řediteli, Nakonec se domluva konala i přes telefonický rozhovor, ve kterém jsme se s panem ředitelem dohodli na přesném datu návštěvy výchovného ústavu.

5.3.1 První fáze

První fáze se konala po telefonickém rozhovoru s ředitelem ústavu. Měli jsme možnost navštívit ústav a v den návštěvy provést několik rozhovorů a zúčastnit se analýzy diskuse, která ten den měla probíhat v prostorách instituce.

Při návštěvě proběhl prvně rozhovor, který nemůžeme specifikovat do grafů, ale byl velmi zajímavý. Bylo nám zodpovězeno několik otázek ohledně nezletilých dívek, a to přesněji otázky: „Kolik času přes den tráví nezletilé matky samy se svými dětmi a v jaký čas se o jejich děti starají sestry?“. Další otázkou byla rodičovská odpovědnost, která vlastně navazuje na trávení času s dětmi.

Následně jsme se zúčastnili analýzy diskuse, která probíhala s ženou, která před několika lety opustila výchovný ústav.

Po diskusi jsme se přesunuli za vychovatelkou i hlavní vychovatelkou nezletilých matek, které nám odpověděly na předem připravené otázky formou rozhovoru.

5.3.2 Druhá fáze

Za druhou fázi výzkumu můžeme považovat internetový kontakt s vedoucí vychovatelkou nezletilých matek ve výchovném ústavu. Autorka práce s ní komunikovala jak přes email, tak pomocí rozhovoru přes mobilní telefon. Druhá fáze výzkumu se dá považovat za doplňkovou. Konala se za účelem doplnění informací, které autorka práce nezískala při první návštěvě ústavu. Jednalo se o doplnění a upřesnění informací o příteli nezletilé matky a také o otci dítěte. Jak se otec o své dítě zajímá, i přesto, že se matka nachází v podmínce ústavní výchovy, tj. výchovného ústavu.

5.4 Výzkumný vzorek

V rámci výzkumného šetření byl výzkumný vzorek tvořen několika vychovatelkami, speciální pedagožkou a sestrami působícími ve výchovném ústav. Odpovídaly nám na otázky týkající se nezletilých matek v jejich zařízení.

Ve výzkumném šetření byly zvoleny jako vzorek nezletilé matky, které pobývají ve výchovném ústavu. Tento vzorek zahrnoval dívky, které byly umístěny v ústavu z různých důvodů, přičemž jedním z nich bylo i těhotenství. Jelikož jsme ale nemohli komunikovat přímo s nezletilými matkami, tak se výzkumným vzorkem stali pracovníci ústavu, kteří odpovídali na otázky místo nezletilých matek.

Veřejnosti je známo, že v České republice není mnoho výchovných ústavů určených speciálně pro nezletilé matky a o těchto zařízeních existuje jen omezený počet odborných prací. Tato situace podtrhuje důležitost zkoumání specifických potřeb, kterým čelí nezletilé matky v ústavním prostředí. Proto jsme se rozhodli prozkoumat jejich zkušenosti a zjistit, jakým způsobem jsou podporovány v procesu mateřství a jaké možnosti mají k dispozici k zajištění péče o své děti.

Zaměření na tuto problematiku může přinést důležité poznatky o nezletilých matkách v institucích, jakou je právě výchovný ústav. Veřejnosti totiž není známo, za jakých podmínek se zde matky objevily a že je o malé děti nezletilých matek opravdu dobře a kvalitně postaráno.

5.5 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka (HVO): "Jaké jsou charakteristiky a životní situace nezletilých matek umístěných ve výchovném ústavu a jaké jsou jejich potřeby a projevy."

První dílčí výzkumná otázka (DVO): "Jaký je vliv prostředí výchovného ústavu na vztah mezi nezletilými matkami a jejich dětmi a jaké faktory mohou přispívat k posilování tohoto vztahu."

Druhá dílčí výzkumná otázka (DVO): "Jaké jsou vnímané překážky a podpůrné faktory pro nezletilé matky ve výchovném ústavu při snaze o zvládnutí mateřství a současně pracování na změně svého chování z minulosti."

HVO: Tato otázka poskytne rámec pro naši diplomovou práci, která bude zahrnovat zkoumání různých aspektů situace nezletilých matek v prostředí výchovného ústavu. Zahrnuje analýzu jejich charakteristik, životní situace, potřeb a projevů také v souvislosti s

rodičovstvím a procesem nápravy. Studium těchto aspektů může přispět k lepšímu porozumění jejich situaci a potřebám a může sloužit jako základ pro navrhování vhodných intervenčních opatření a podpurných programů.

1DVO: Tato otázka se zaměřuje na zkoumání dynamiky vztahu mezi nezletilými matkami a jejich dětmi v prostředí výchovného ústavu. Pokoušíme se identifikovat faktory, které mohou tuto vztahovou dynamiku ovlivňovat, a případně navrhnout strategie nebo intervence, které by mohly pomoci posílit vztah mezi matkami a dětmi v tomto specifickém prostředí.

2DVO: Tato otázka se soustředí na identifikaci různých faktorů, které mohou nezletilým matkám ve výchovném ústavu pomoci nebo bránit v procesu zvládnání mateřství a zároveň pracování na změně svého chování. Studium těchto faktorů může poskytnout důležité poznatky pro vytváření podpurných prostředí a programů, které by mohly tyto mladé matky lépe podpořit při jejich osobním růstu a úspěšném zvládnání rodičovství v kontextu ústavní výchovy.

5.6 Proces tvorby dat a zpracování výzkumného šetření

Tento výzkum by nebyl možný bez spolupráce pracovníků ústavu. Jsme jim velmi vděční za jejich pomoc a zejména chceme zdůraznit jejich neocenitelnou podporu. Spolupráce s nimi byla skutečně vynikající. Proces tvorby dat probíhal tedy jak osobně, tak i online. Zpracování výzkumného šetření probíhalo formou otevřeného kódování, grafů a životních příběhů těchto nezletilých dívek.

5.6.1 Struktura rozhovoru

Rozhovor byl strukturován do různých částí. Začali jsme s tématem "Nezletilá matka", kde jsme se zaměřili na konkrétní otázky týkající se toho, jaký je věk této nezletilé matky, proč se nachází v ústavu a jak dlouho již zde pobývá. Dále jsme zkoumali, zda se u těchto nezletilých matek v ústavu projevují jak pozitivní, tak i negativní projevy, se kterými sem byly přijaty. Projevy, které projevují v ústavním zařízení, mohou dále ovlivnit výchovu jejich dítěte. V další části rozhovoru jsme se zaměřili na téma rodiny nezletilých matek, zda pocházejí z úplné nebo neúplné rodiny a jak často se stýkají se svou rodinou. Tyto informace mohou ovlivnit rozhodování nezletilých matek, zda si zvolí mít dítě či nikoliv. Rodinné prostředí nyní může také ovlivňovat i budoucnost těchto mladých matek. Během rozhovoru

jsme se také zabývali těhotenstvím a zkoumali jsme, zda bylo plánované a žádoucí, nebo neplánované. Tato informace je klíčová pro počáteční postoj matky k jejímu dítěti. Další část rozhovoru byla věnována samotnému dítěti nezletilé matky – jeho věku, povahy a oblíbené činnosti. Bylo zkoumáno, jaký čas matka tráví se svým dítětem, jak často si společně hrají, a zda je otec dítěte stále partnerem nezletilé matky.

5.6.2 Zpracování výzkumných dat – analýza

Kvalitativní analýza dat je uměním zpracovat data smysluplným způsobem a nalézt odpověď na položenou výzkumnou otázku (Hendl, 2012). Pro analýzu těchto dat bylo použito otevřené kódování.

„Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů, pomocí pečlivého studia údajů...během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány.“ (Strauss, Corbin, 1999). Tato metoda poukazuje na informace přehledě a jasně. (Strauss, Corbin, 1999). Pro analýzu dat získaných při mapování mateřství nezletilých matek v ústavní výchově je tedy tato metoda ideální.

V rozhovoru byly všechny části kódovány a poté propojeny a zkategorizovány. Na tyto části jsme poté nahlíželi z několika různých hledisek a to: jaký je nejčastější věk nezletilé matky, okolo kolika let věku se pohybuje věk dětí nezletilých matek, jaké důvody umístění se u dívek objevují nejvíce, pozitivní i negativní projevy v ústavní výchově a zda se otec dítěte zajímá a stále je partnerem dívky. Zpracování dat probíhala formou „vyložení karet“, kdy se informace převypráví pomocí těchto kódů. a také formou grafů. Grafy jsou rozděleny na jednotlivá témata a vykazují procentuální výsledky těchto témat.

5.7 Výsledky výzkumného šetření

Rozhovor nebyl realizován přímo s nezletilými matkami, právě kvůli jejich nezletilosti. Vyplněno bylo 10 podkladů k rozhovoru o deseti dívkách, pracovníky ústavu. Na odpovědích se účastnily, jak vychovatelka, etopedka, tak i sestry. V první části šlo o nezletilou matku a ve druhé části o její dítě.

Mezi provedenými rozhovory byl jeden, který není zahrnut do analýzy pomocí grafů a nelze ho tedy zařadit do statistického zpracování. Považujeme ho však za důležitý, a proto ho zde uvádíme. V rámci tohoto rozhovoru jsme se zaměřili na čas, který matka stráví se svým dítětem, a na rodičovskou odpovědnost nezletilých matek v ústavní péči. Rozhovor plynul a měl pouze stanovená tato dvě témata.

Čas matky strávený s dítětem

Může se zdát, že v ústavu většinu času s dětmi nezletilých matek tráví někdo jiný, jako jsou například vychovatelé nebo sestry. Opravdu tomu tak ale není. Nezletilé matky jsou vedeny k tomu, aby se o své dítě dokázaly postarat jak v současné době, tak ve své budoucnosti či možné zletilosti. V ústavu každá nezletilá matka věnuje veškerý svůj dostupný čas svému dítěti.

Jediná chvíle, kdy není s dítětem, je během své povinné školní docházky, kterou musí dodržovat. Škola se nachází v sousední budově ústavu, což zajišťuje snadný přístup pro matku, a pokud je její přítomnost u dítěte naléhavě potřebná, může opustit výuku a postarat se o své dítě, popř. ho nakojit. Tím pádem školní povinnost matku od péče o dítě nezatěžuje. Díky podpoře a možnosti flexibilního plánování školního dne mohou matky ústavní školu skloubit s péčí o své děti. To umožňuje nezletilým matkám překonat překážky v dosažení vzdělání a současně se plně věnovat péči o své potomky.

Pokud dívka odejde do školy je o dítě postaráno sestrami. Sestry se o miminka starají po dobu, kdy se nezletilé matky nacházejí ve škole, což činí časovou osu od osmé hodiny ranní do tří hodin odpoledne. Když má dívka po výuce, tak přebírá veškerou starostlivost ona, jelikož na ní spadá rodičovská povinnost. Veškeré nezletilé matky věnují svým dětem celé odpoledne, dochází s nimi na vycházky a podporují jejich přiměřený rozvoj.

Rodičovská povinnost

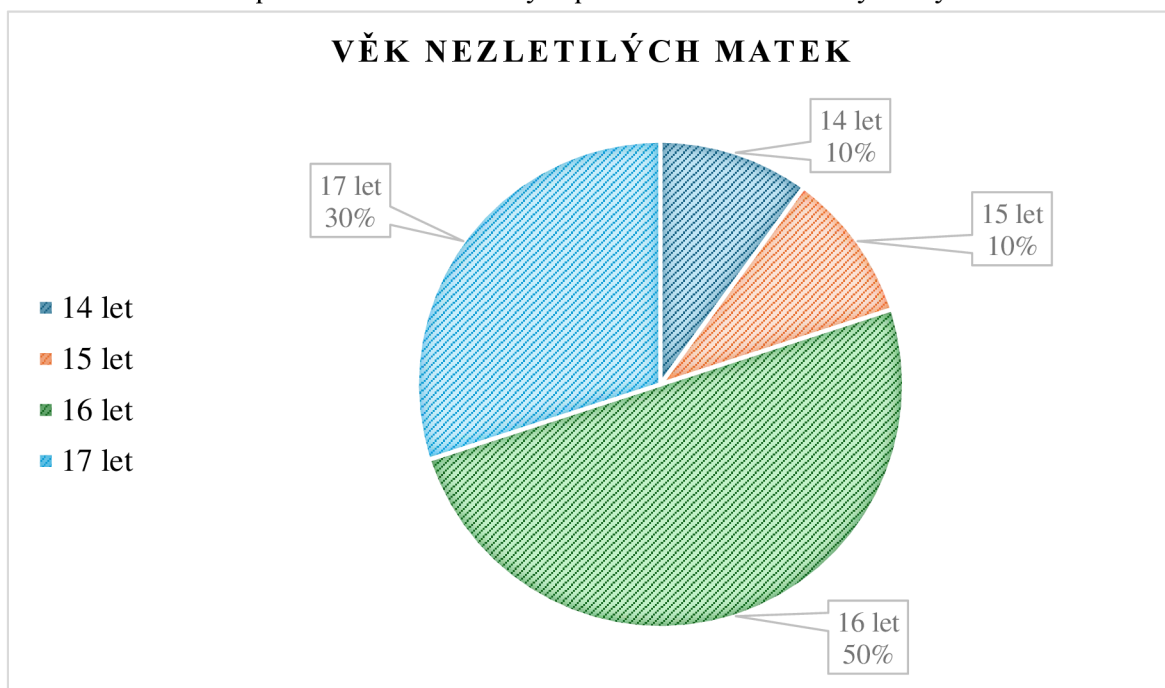
Nezletilá matka umístěná ve výchovném ústavu má veškerou rodičovskou odpovědnost vůči svému dítěti. Její každodenní rutina je zcela zasvěcena péči o své dítě, od krmení a hygienických záležitostí po hraní. Její mateřská role je neustále přítomná a prioritou, a to i v situacích, kdy je sama ve škole a dítě je pod dohledem v péči sester v ústavu.

I když jsou tyto matky ve škole, jsou nuceny se o dítě, pokud by bylo potřeba postarat. Matky ale také vědí, že pokud se nachází zrovna ve škole, že je o jejich dítě skvěle postaráno, a tak se nemusí bát. I přes své vlastní závazky vůči škole a vlastnímu vzdělání dávají nezletilé matky ve výchovném ústavu přednost péči o své děti.

5.7.1   Téma 1: Věk nezletilé matky

První otázkou, kterou jsme se zabývali, byl samozřejmě věk nezletilých matek. Jedná se o dívky, které ještě nedosáhly zletilosti, tedy do osmnácti let věku. Věkové rozpětí těchto matek se pohybovalo od čtrnácti do sedmnácti let.

Zajímavým poznatkem tedy je, že nejvíce, až polovina čili 50 % nezletilých matek v této instituci je ve věku šestnácti let. Tato skupina tedy vytvořila výraznou část celkového počtu. Následovaly nezletilé matky ve věku sedmnácti let, které činily 30 % z celkového počtu. Nejméně početnou skupinou jsou dívky ve věku čtrnáct a patnáct let, a to ve srovnání s ostatními věkovými kategoriemi je zhruba 10 %. Tato data nám poskytují cenný vhled do demografie nezletilých matek v ústavní péči a mohou sloužit jako základ pro další analýzy a intervence v oblasti péče o nezletilé matky v podmínkách ústavní výchovy.

Graf 1: Nejčastější věk nezletilé matky v ústavu

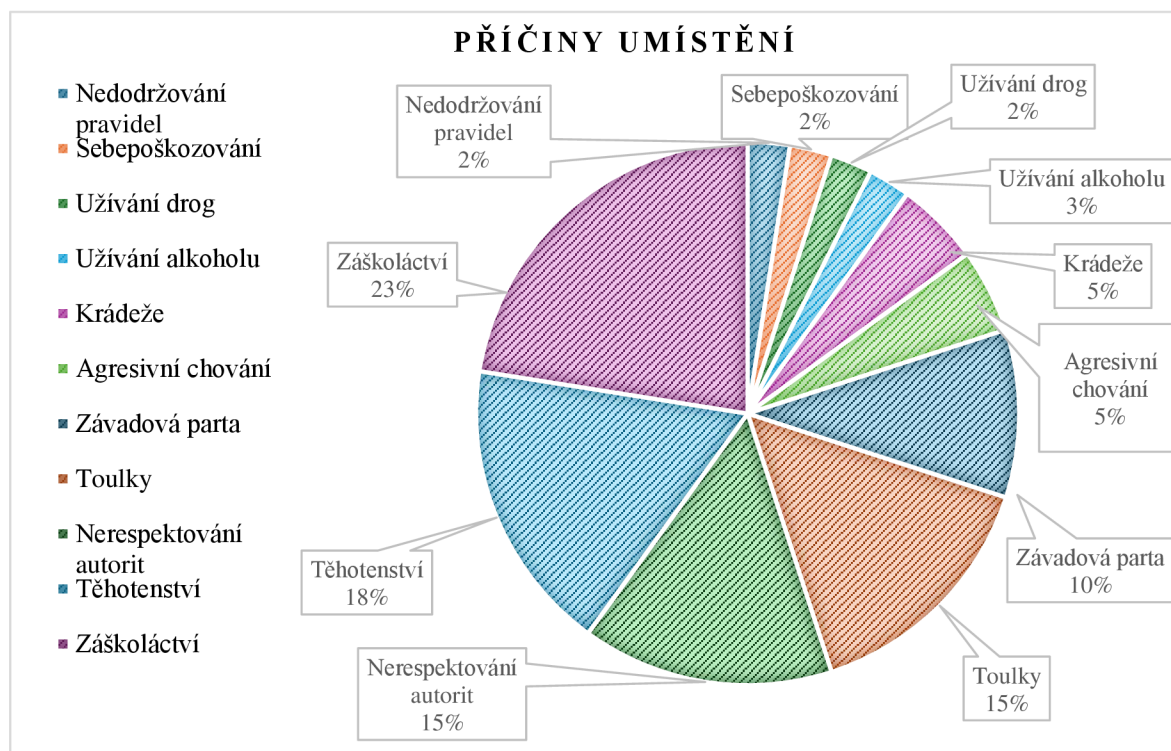
5.7.2 Téma 2: Příčiny umístění do výchovného ústavu

V rámci zjišťování informací o nezletilých matkách ve výchovném ústavu bylo důležité zjistit, jaké okolnosti vedly k umístění těchto dívek do ústavní výchovy.

Součástí rozhovoru byla otázka, co bylo příčinou toho, že se dívky dostaly do ústavní výchovy. Existuje široká škála faktorů, které mohou vést k umístění dívek do této instituce, ale některé se ve vyplněném rozhovoru objevovaly častěji než jen u jedné dívky.

Je samozřejmé, že nedílnou součástí důvodu umístění bylo i těhotenství, ale ne vždy šlo o primární důvod.

Nejčastější příčinou umístění bylo se zastoupením 23 % záškoláctví. Většina dívek docházela místo do školy kamkoliv jinam, a proto poté docházelo k nedodržování povinné školní docházky. Jak tu již zaznělo, tak další nejpočetněji zastoupenou příčinou je těhotenství a to s 18 %. U nezletilých matek je dost pravděpodobné, že jako příčina bude právě těhotenství. Na pozici 15 % se setkávají dvě příčiny, a to nerespektování autorit a toulky mimo domov.

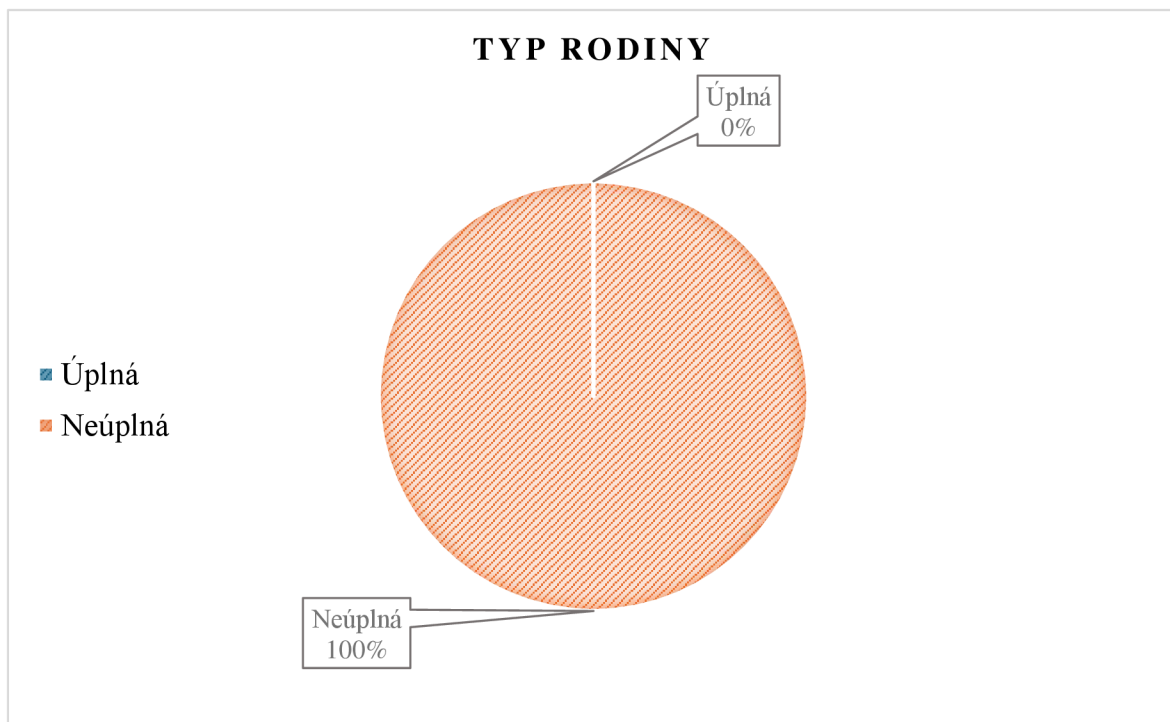
Graf 2: Příčiny umístění nezletilé matky do výchovného ústavu

5.7.3 Téma 3: Rodina úplná X neúplná

Během sběru informací o dívkách byla námi položena otázka ohledně jejich rodinného prostředí. Konkrétně jsme se ptali, zda dívka pochází z úplné nebo neúplné rodiny. Úplnost rodiny může ovlivnit plánovanost těhotenství, stejně jako to, zda se dívka cítí milovaná nebo nikoli. Bohužel, všechny dívky, o kterých je řeč, pocházejí z neúplných rodin.

Tento fakt může být jedním z důvodů, proč se dostaly do ústavu, protože jejich rodinné prostředí mohlo být narušeno nedostatečnou péčí nebo podporou ze strany matky, otce nebo obou rodičů. Neúplná rodina může mít negativní dopad na vývoj dítěte, protože

nedostatek emocionální stability a podpory může vést k hledání těchto potřeb mimo rodinu, což může zahrnovat neplánované těhotenství a další rizikové chování.

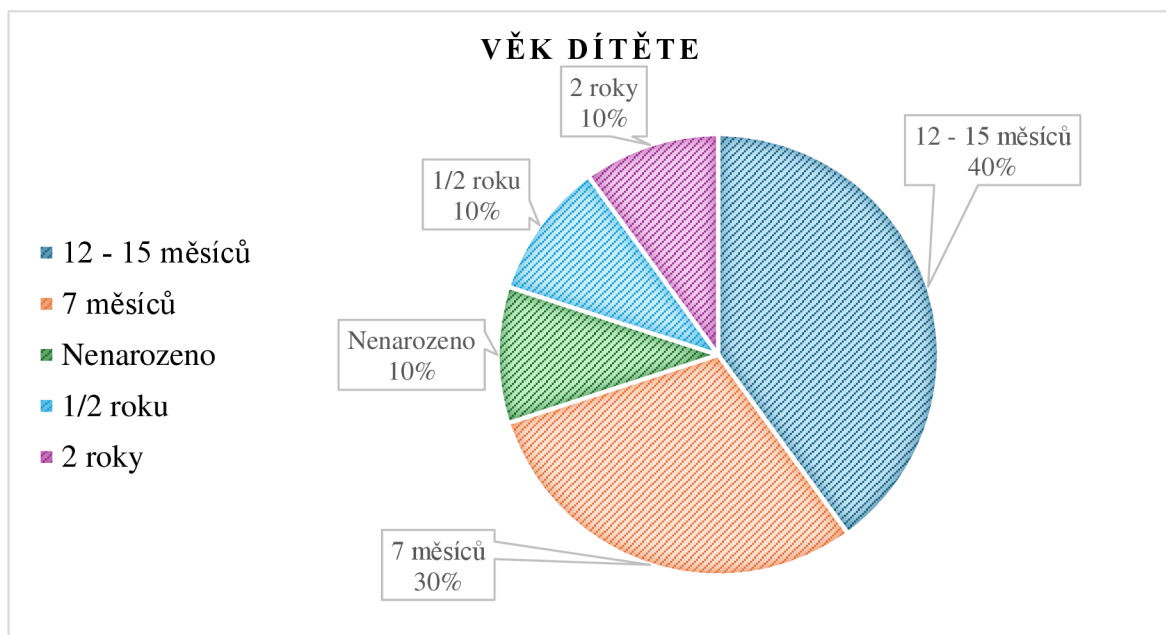
Graf 3: Původ dívky z rodiny úplné nebo neúplné

5.7.4 Téma 4: Věk dítěte

Další aspekt, který byl pro nás značně zajímavý, se týkal věku dětí nezletilých matek. Vzhledem k tomu, že se jednalo o matky ve věku do osmnácti let, bylo důležité zkoumat rozmanitost věkových kategorií dětí, které tyto mladé matky měly.

Tato analýza může poskytnout užitečné poznatky o možných dopadech a výzvách,

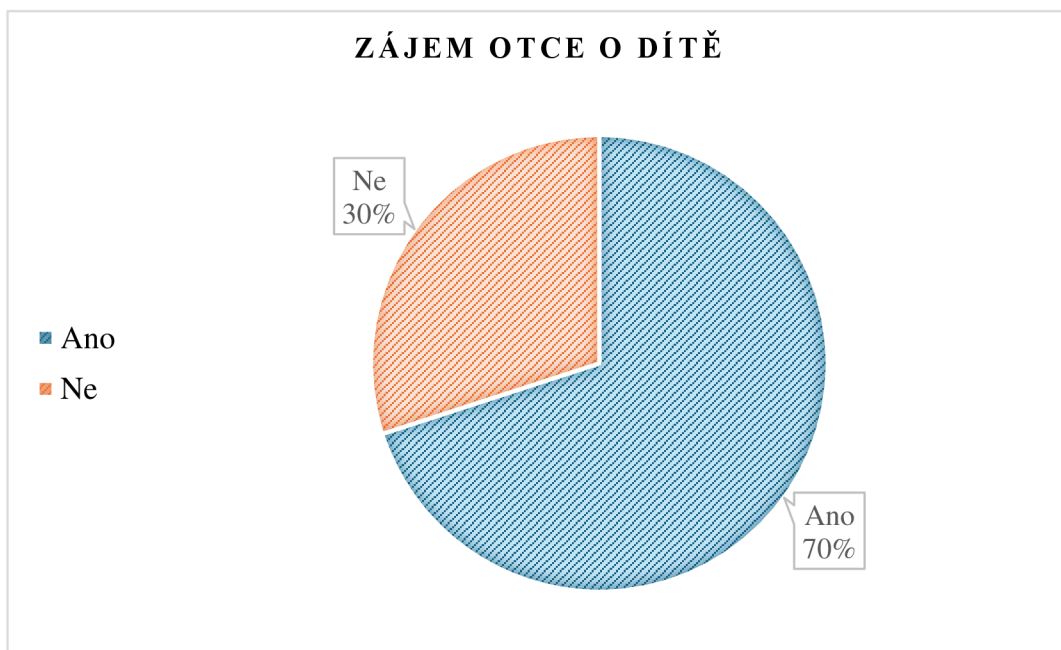
kterým čelí mladé matky různého věku při mateřství v podmínkách výchovných ústavů.

Graf 4: Věk dítěte nezletilé matky

5.7.5 Téma 5: Zajímá se otec o dítě? ano X ne

V pátém tématu „Zajímá se otec o dítě?“ nám bylo překvapením, že se 70 % biologických otců o své dítě zajímá, i přesto, že se dítě i nezletilá matka nacházejí v podmínce ústavní výchovy. Otcové se snaží se svým dítětem i přítelkyní trávit čas, který může ona trávit mimo ústav.

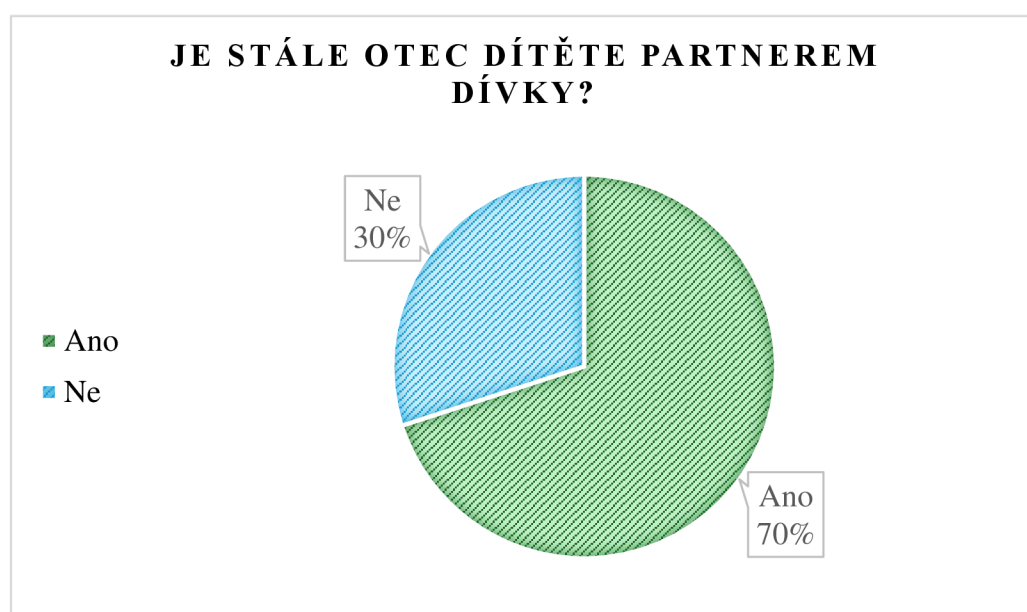

Graf 5: Zájem o dítě ze strany otce

5.7.6 Téma 6: Je stále otec dítěte partnerem dívky? ano X ne

Pokud bychom se bavili o tématu, zdali je stále otec dítěte partnerem dívky, tak nám podle grafu vyšlo, že 70 % otců dětí je stále partnerem nezletilé dívky a jedná se tedy i o t otce, které se o své dítě zajímá. Ti, kteří se o něj nezajímají, tak nejsou již ani současným přítelem dívek.

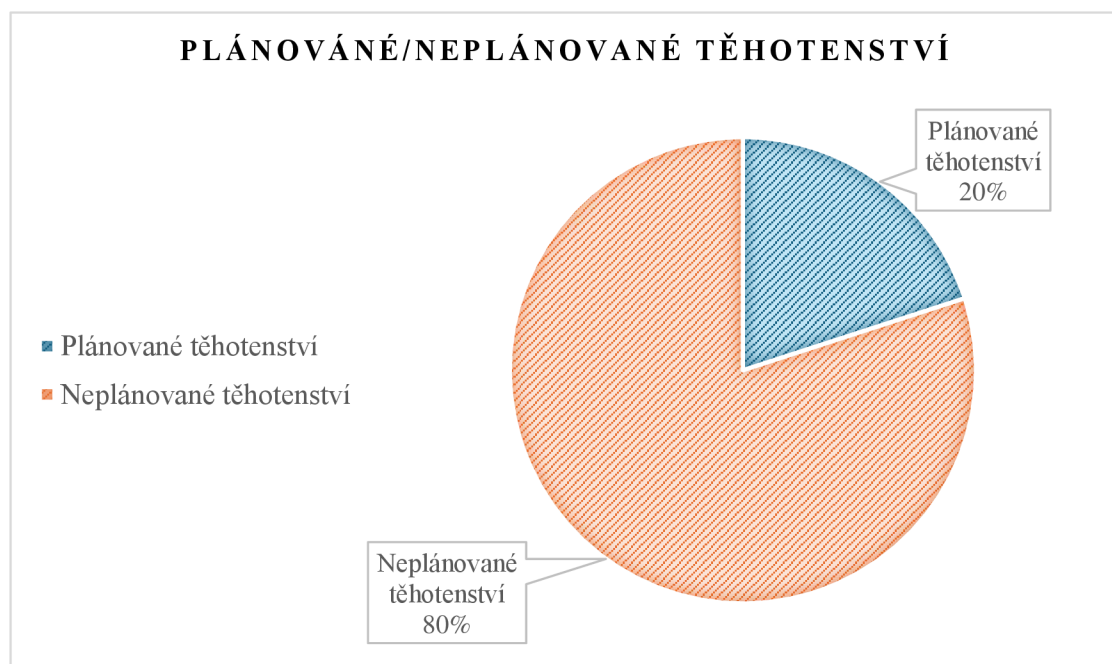
Graf 6: Partner nezletilé dívky a otec dítěte

5.7.7 Téma 7: Je dítě plánované? ano X ne

Sedmou otázkou byla otázka, zda nezletilá dívka plánovala své těhotenství. Uvádíme tedy, že výsledek této otázky byl překvapivý. Původně jsme se domnívali, že u nezletilých matek je těhotenství vždy neplánované. Avšak opak je pravdou, protože 20 % z 10 nezletilých matek, tedy dvě dívky, považují jejich těhotenství za plánované a žádané. Existuje možnost, že tyto dívky byly ovlivněny svým okolím, například rodinou, nebo mohly mít jiné specifické motivace, které vedly k rozhodnutí mít dítě.

Mezi zbývajících 80 % nezletilých matek, tedy osm dívek, se řadí dívky, které těhotenství neplánovaly a ani nevyžadovaly. Tento výsledek naznačuje, že většina nezletilých matek čelí neplánovanému těhotenství, což může být důsledek nedostatečné sexuální výchovy, nedostatečné dostupnosti antikoncepčních prostředků nebo dalších sociálních faktorů.

Je důležité zkoumat a porozumět tomu, jaké faktory ovlivňují rozhodnutí nezletilých matek ohledně těhotenství.

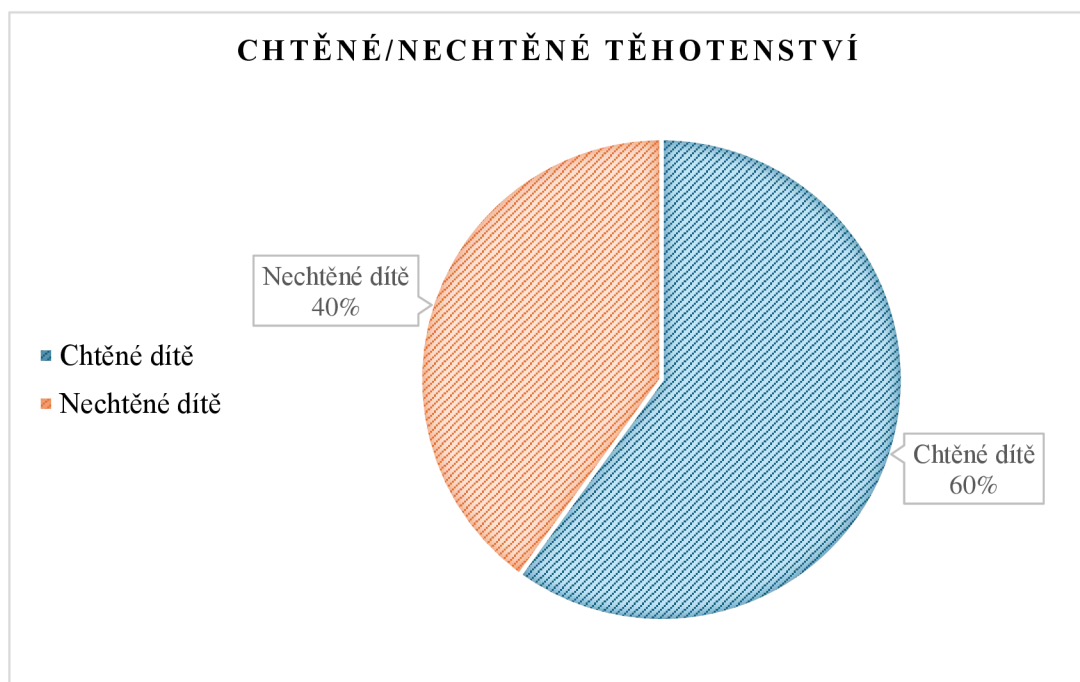

Graf 7: Těhotenství plánované/neplánované

5.7.8 Téma 8: Je dítě chtěné? ano X ne

V uvedeném grafu můžeme vidět podíl matek v ústavní péči, které uváděly, že jejich dítě bylo chtěné, a naopak i nechtěné. Získaná data nám poskytla důležitý vhled do rozhodovacího procesu nezletilých matek ohledně mateřství v rámci institucionálního

prostředí. Z grafu je patrné, že v případě 60 % matek bylo dítě chtěné, zatímco u 40 % matek šlo o nechtěné dítě.

Graf 8: Těhotenství chtěné/nechtěné

5.7.9 Téma 9: Negativní projevy za poslední měsíce

Mezi dotazované otázky patřila analýza negativních projevů u nezletilých matek v posledních měsících. Naším cílem bylo zjistit, zda se tyto projevy vyskytují i u nezletilých matek a zda jsou pouze negativní nebo mohou být i pozitivní. Negativní projevy mohou mít širokou škálu dopadů na jejich děti, a proto je jejich identifikace a řešení důležitá.

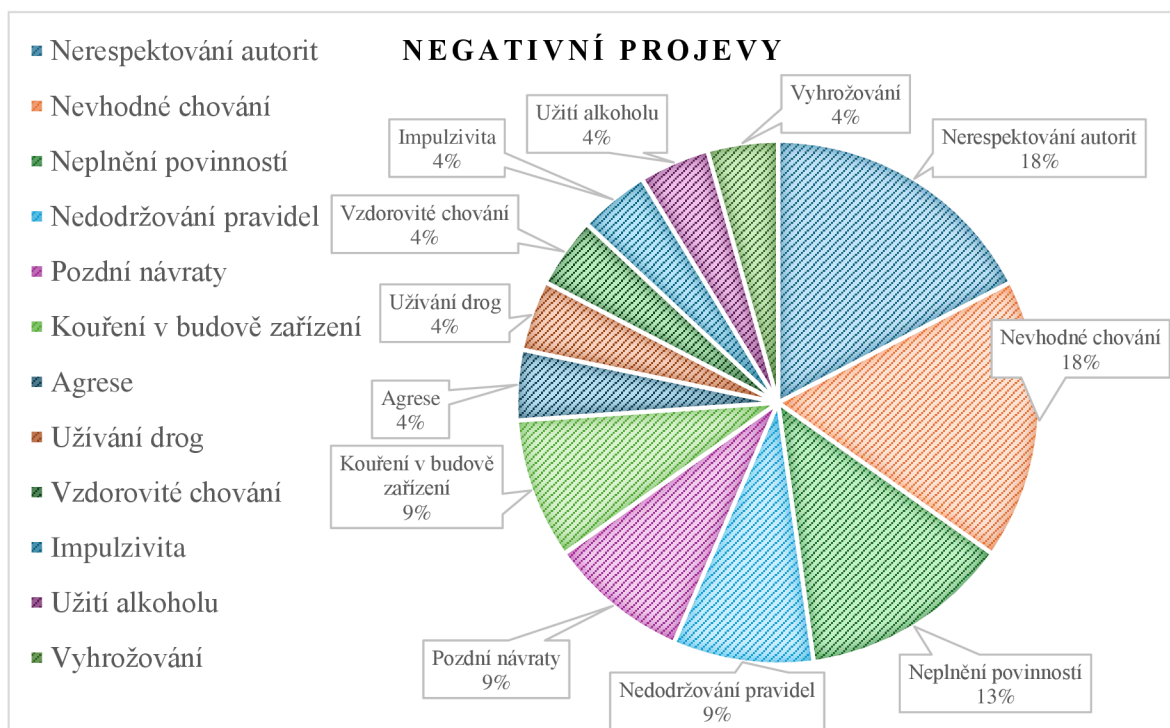
Mezi nejčastější negativní projevy patřilo nedodržování autority (18 %) a nevhodné chování (také 18 %). Nedodržování autority může vést k narušení hierarchie a vytvoření nebezpečného prostředí pro děti, zatímco nevhodné chování může zahrnovat agresivitu, neslušné chování nebo nevhodné komentáře, což může negativně ovlivnit dětský vývoj a pohodu.

Dalšími častými projevy bylo neplnění povinností (13 %), nedodržování pravidel (9 %), pozdní návraty (9 %) a kouření v prostorách zařízení (také 9 %). Neplnění povinností může vést k nedostatečné péči o dítě a jeho potřeby, zatímco nedodržování pravidel může způsobit nebezpečí pro děti či pro okolí. Kouření v prostorách zařízení může být nebezpečné jak pro zdraví matky, tak i pro zdraví dětí, a může vést k dlouhodobým zdravotním problémům.

Mezi méně časté projevy patřila agrese, užívání drog, nezodpovědné chování, impulzivita, konzumace alkoholu a vyhrožování. Všechny tyto projevy se zde vyskytly ve 4 %. Tyto projevy mohou být velmi škodlivé pro dětský vývoj a pohodu a vyžadují intervenci.

Negativní projevy u nezletilých matek jsou závažné a měly by být výjimečné, spíše než běžné. Je důležité, aby instituce poskytovaly podporu a pomoc nezletilým matkám při zvládnání mateřství a zároveň pracovaly na prevenci negativních projevů a podpoře pozitivních vztahů mezi matkou a dítětem.

V ústavu se vychovatelé snaží nejen pomáhat matkám s péčí o děti, ale také primárně eliminovat jejich negativní chování, ať už se jedná o projevy, které měly před vstupem do zařízení, nebo nově vzniklé. To může zahrnovat terapeutické intervence, poradenství, podporu ve výchově a posílení rodičovských dovedností, aby se matky staly schopnými a odpovědnými opatrovatelkami svých dětí.

Graf 9: Negativní projevy za poslední měsíce

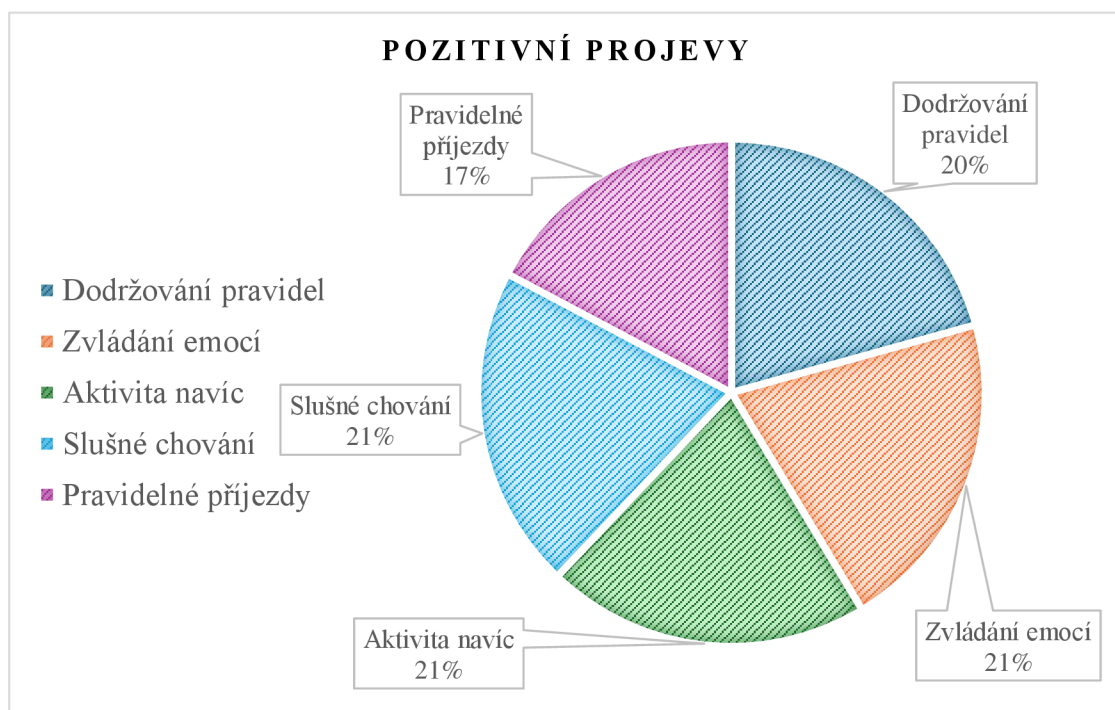
5.7.10 Téma 10: Pozitivní projevy za poslední měsíce

Mezi další otázku patřily projevy, a to i ty pozitivní. Šlo o to zjistit, zda se mohou nezletilé matky projevovat také pozitivně a zda tomu tak opravdu je.

Zjistili jsme, že za poslední tři měsíce bylo méně různých druhů pozitivních projevů u nezletilých matek než těch negativních. Přestože se jednalo o menší počet druhů projevů,

pozitivní projevy měly významný dopad a jsou důležitější, jak ty negativní. Mezi nejčastějšími pozitivními projevy, které tvořily 21 %, bylo slušné chování, nadměrná aktivita a zvládání emocí. Tyto aspekty svědčí o pokroku a snaze těchto matek překonat obtíže a aktivně se podílet na svém vlastním rozvoji. Méně častými pozitivními projevy bylo dodržování pravidel (20 %) a pravidelné příjezdy z dovolenek (17 %), což ukazuje na jejich snahu integrovat se do systému pravidel a podporovat stabilní a pevné vztahy s ostatními.

Je pozitivní, že nezletilé matky v ústavu nevykazují pouze negativní chování, ale projevují se i těmito pozitivními aspekty. I když jsou méně četné, jsou tyto pozitivní projevy klíčové pro formování jejich osobnosti a budoucího úspěchu v roli matek. Je důležité tyto pozitivní trendy podporovat a posilovat, aby tyto mladé matky měly co největší šanci na úspěšný a naplněný život.

Graf 10: Pozitivní projevy nezletilých matek v ústavu za poslední tři měsíce

6 PŘÍBĚHY NEZLETILÝCH MATEK

V této kapitole uvedeme jednotlivé případy dívek v podmínce ústavní výchovy. Jedná se o dívky, které se v této době nacházejí ve výchovném ústavu a jsou v současné době těhotné nebo vychovávají dítě. Případy jsou anonymizovány a to znamená, že jsou jména dívek pozměněna za účelem zachování soukromí a anonymity. Všimáme si čtyř položek, které v závěru vyhodnotíme. Případy dívek máme pojmenovány jako „příběhy“ jelikož je v životě potkala nějaká cesta, kterou nazýváme příběh.

6.1 Příběh Renaty

Charakteristika

Renata bude letos oslavovat šestnáct let, a právě čeká první miminko. V zařízení výchovného ústavu je teprve dva měsíce. Do ústavu se dostala nejen na základě těhotenství, ale také kvůli problémům se školou, záškoláctvím, nedodržování pravidel a nerespektování autorit vůči dospělým.

Projevy

Za poslední měsíc v ústavu většinu pravidel dodržovala, ale občas docházelo k nedodržování daných pravidel. Objevovaly se pozdní návraty z dovolenek, a hlavně kouření v budově zařízení, což je vážné porušení těchto pravidel, za což byla potrestána udělením výchovného opatření.

Životní situace

Renata je dívka pocházející z neúplné rodiny. Když není zrovna v ústavu, tak na dovolence tráví čas u matky, která se v současné době stará o své narozené miminko a tím pádem je na mateřské dovolené. Kromě toho má Renata ještě čtyři další sourozence. Její vztah s otcem je narušený a neexistuje mezi nimi teď žádná komunikace.

6.2 Příběh Lenky

Charakteristika

Lenka je šestnáctiletá dívka, která má dvouletou dceru. Ve výchovném zařízení pobývá již dva roky, což odpovídá dvaceti čtyřem měsícům. Důvodem pro umístění nebylo pouze těhotenství, ale jednalo se také o záškoláctví a toulky mimo domov, což způsobovalo problémy se školou.

Projevy

Mezi pozitivní projevy za poslední dobu v ústavu může patřit dodržování pravidel, zvládnání emocí a pravidelné příjezdy z dovolenek. Projevovala se ale také negativně. V negativním slova smyslu se jednalo například o nerespektování autorit, užívání drog nebo psychickou agresi, kterou působila na ostatní. Psychická agrese se u Lenky řešila delší dobu a bylo ji za ni uděleno i výchovné opatření.

Životní situace

Její rodinná situace je bohužel komplikovanější. Lenka pochází z neúplné rodiny a není v péči ani jednoho z rodičů, nýbrž u babičky. Když je tedy na dovolence, tak pobývá u své babičky a tráví čas s ní. Její rodiče nejsou fyzicky přítomni v jejím životě, ale udržuje si pozitivní vztah se svou biologickou matkou, která žije v zahraničí, zatímco s otcem se nebaví a nemluví s ním. Otec je navíc v invalidním důchodu. Má také třináctiletou sestru a udržuje kontakt se širší rodinou.

Mateřství v ústavní péči

Těhotenství Lenky plánované nebylo. Otec dítěte se o Lenku i dítě zajímá, ale v současné době je bohužel ve výkonu trestu odnětí svobody, i přesto jej ale Lenka navštěvuje. Dvouletá Leonka si velmi ráda nechává číst knížky. V čase do tří hodin odpoledne je o ni postaráno díky sestře a v odpoledních hodinách přebírá veškerou zodpovědnost Lenka. I přes to, že má Lenka miminko, tak si najde čas i na své záliby, mezi které patří například sociální sítě. Mezi záliby její dcerky patří hraní a čtení knížek, což ji uklidňuje a baví.

6.3 Příběh Markéty

Charakteristika

Jedná se o 16letou dívku, která se jmenuje Markéta. Od roku 2022 je umístěna v prostředí ústavu, konkrétně ve výchovném ústavu, což představuje asi dva roky pobytu v této instituci. Důvodem pro její umístění bylo nejen těhotenství, ale také kvůli závadové partě přestala dodržovat povinnou školní docházku a prohlubovalo se u ní záškoláctví.

Projevy

V posledních třech měsících se v ústavním prostředí projevil různé negativní projevy, jako například nedostatečné respektování autorit, problematické a vzdorovité chování a nevhodné jednání vůči pedagogickým pracovníkům. Za toto chování ji bylo dokonce uděleno i výchovné opatření. Nicméně bylo zaznamenáno i několik pozitivních změn, jako je zvýšená úroveň aktivity, pracovitost a zájem o malování a vaření. Tato aktivita

ukazuje, že Markéta má potenciál pro pozitivní rozvoj a nalezení smysluplných zájmů, které mohou posílit její sebevědomí a sociální dovednosti. Je důležité poskytnout jí podporu a prostředí, které jí umožní rozvinout své schopnosti a najít své místo ve společnosti.

Životní situace

Markéta pochází z neúplné rodiny, ale dovolené mimo ústav tráví u svého otce. Otec pracuje spíše na brigádách než v trvalém zaměstnání, zatímco matka je ve výkonu trestu. Má mnoho sourozenců, možná až devět, a udržuje kontakt se širší rodinou. S otcem má pozitivní vztah a pravidelně ho navštěvuje, stejně jako svou matku, která ji přijímá na návštěvy ve věznici. Tyto rodinné vazby jsou pro Markétu důležité a poskytují jí oporu v obtížných časech. Markéta si cení času stráveného s rodinou.

Mateřství v ústavní péči

Syn Markéty je v současné době starý 14 měsíců. Markéta má přítele, který však není biologickým otcem dítěte. Chlapeček trpí alergiemi a musí užívat léky od útlého věku. Tato situace klade na Markétu i jejího partnera dodatečné výzvy, neboť péče o alergické dítěte vyžaduje zvýšenou pozornost a péči. Jejich vztah sice není tradiční, ale snaží se společně řešit všechny problémy. Snaží se společně také vytvořit láskyplné a podpůrné prostředí pro svého syna, aby se mohl rozvíjet zdravě a šťastně.

6.4 Příběh Žanety

Charakteristika

Dívka Žaneta je ve věku sedmnácti let. Předtím, než byla umístěna do výchovného ústavu, kde se nachází již po dobu 13 měsíců, strávila dlouhou dobu v dětském domově, který jí poskytoval stabilitu a péči po několik let. Důvodem jejího umístění bylo kromě otěhotnění také neplnění povinné školní docházky kvůli záškoláctví nebo taky časté toulky mimo domov.

Životní situace

Její rodina byla neúplná a v minulosti byla její matka dokonce trestně stíhaná. Žaneta nemá žádný vztah k otci ani matce a během dovolenek pobývá u přítele a jeho rodiny.

Projevy

Za poslední měsíce se u Žanety neobjevily žádné negativní projevy, ale pouze jen ty pozitivní. Mezi základní pozitivní projevy může patřit například slušné chování, dodržování pravidel, pravidelné příjezdy z dovolenky nebo také aktivita navíc.

Mateřství v ústavní péči

Žaneta má dnes již 15měsíčního chlapečka. V období těhotenství se Žaneta potýkala s nevolnostmi a prošla dokonce i chřipkou. Chlapeček je velmi milé, usměvavé a zvědavé miminko. Žaneta se synem také tráví čas s jejím přítelem, biologickým tatínkem chlapce. Rád si hraje s vozíky, hračkami, ale také má rád prohlížení knížek.

6.5 Příběh Vanessa

Charakteristika

Šestnáctiletá Vanessa je v instituci již dva roky a čtyři měsíce. Je zde umístěna kvůli opakovaným krádežím, vzdoru vůči autoritě, neúčasti ve škole a zapojení do problematických skupin. Navíc nerespektovala autoritu pěstounů a stěžovala si na jejich chladnost, a nesouhlasila s prezentací pěstounské rodiny v médiích.

Životní situace

Její rodina se dokonce objevila v dokumentu „Plné hnízdo“ a Vanessa tvrdila, že se v rodině se svou sestrou cítily jako „cvičené opice“. Se svou biologickou matkou navázala Vanessa kontakt při přijetí jí a její sestry do výchovného ústavu. Ze začátku si ji až nepřiměřeně idealizovala, ale v tuto chvíli odmítá jakýkoliv další kontakt s ní, z důvodu alkoholu, užívání návykových látek a špatnou péči o děti. S otcem se vůbec nestýká a ani ho nezná. Je zřejmé, že Vanessa prochází složitými osobními a rodinnými situacemi, které mohou ovlivnit její chování a životní dráhu. Je důležité, aby byla dostatečně podporována a dostala příležitost k terapii a dalšímu rozvoji dovedností, aby mohla najít stabilitu a úspěšně se přizpůsobit svému prostředí.

Projevy

Pokud se zamyslíme nad jejími projevy v instituci za poslední měsíce, zaznamenali jsme nejen negativní projevy jako vzdorovité chování, odkládání povinností a nedodržování autorit, ale také pozitivní projevy, jako je slušné chování, zvýšená aktivita, schopnost zvládnutí emocí a pravidelné návraty z dovolených, které tráví Vanessa buď u pěstounky nebo u přítele.

Mateřství v ústavní péči

Vanessino dítě má v současné době pouhých sedm měsíců. Otcem dítěte je její současný přítel a miminko bylo plánováno. Vanessa tráví volný čas venku právě se svým chlapcem, popř. i s jeho tatínkem. Malý potomek má rád mazlení s maminkou a pozorování okolí.

6.6 Příběh Anity

Charakteristika

Anita, sedmnáctiletá dívka, se nachází v zařízení již třináct měsíců. Byla zde umístěna kvůli vzdorů vůči autoritě, častému opuštění školy, toulky mimo domov, ale zejména kvůli sebepoškozování, které vzniklo jako reakce na trauma způsobené znásilněním vlastním bratrem. Toto trauma vyvolalo potřebu terapeutické práce zaměřenou na řízení emocí a prevenci sebepoškozování. V posledních měsících se u ní nevyskytly žádné velké negativní projevy, ale primárně ty pozitivní.

Projevy

Během posledních tří měsíců byly častěji pozorovány převážně projevy pozitivní. Mezi tyto pozitivní projevy patřilo respektování spolužáků a dospělých, dodržování pravidel a účast na dodatečných aktivitách. Anita se také začala lépe zvládat své emoce a projevovala větší ochotu spolupráce. Byly to povzbudivé signály, které naznačovaly pokrok v jejím chování a adaptaci na prostředí instituce. Na stranu druhou se u ní projevila například impulzivita, ale ta se jako negativní projev vyskytovala méně často, jak jakékoliv pozitivní projevy. I přes impulzivitu se však zdá, že Anita postupuje správným směrem a vyvíjí se v pozitivním směru.

Životní situace

Dívka má rodinu, která se identifikuje jako neúplná, což znamená, že v jejím životě chybí někteří členové. Když odjíždí na dovolenku, tak se nachází buďto u své matky nebo přítele, otce jejího chlapečka. S matkou má Anita pozitivní vztah a cítí se spokojeně, když je s ní. Na druhou stranu se svým biologickým otcem se nestýká vůbec. Otec má v minulosti zkušenost s vězením, což představuje další složitý aspekt v rodinně Anity. Tato situace může mít klidně vliv i na její pocity a vztahy v rodině.

Mateřství v ústavní péči

Anita má nyní dvanáctiměsíčního chlapečka a jako maminka funguje opravdu výborně. Aktivně se zapojuje do odborného výcviku, pečuje o dítě s láskou a s chutí a radostí si s ním hraje. Toto mateřství nebylo plánované, ale Anita se s ním vypořádává s přehledem. Má také přítele, který je zároveň tatínkem jejich chlapečka a o syna se zajímá. Její syn je klidný a usměvavý, dobře reaguje na okolní podněty a jeho vývoj i spánek odpovídá normě. Anita tráví čas s chlapečkem hraním s autíčky a interakcí s ostatními dětmi, ale také si ráda užívá mazlení s ním a podporuje jeho kontakt s pedagogy.

6.7 Příběh Eleny

Charakteristika

Dívka jménem Elena, ve věku šestnácti let, momentálně strávila v instituci posledních sedm měsíců. Její umístění bylo způsobeno sérií problémů, včetně agresivního chování vůči spolužákům, častých krádeží, problematickému chování a stýkání se se zavadovou partou. Odmítala také respektovat autority, neúčastnila se povinné školní docházky a užívala drogy, konkrétně marihuanu a pervitin. Tím vším se ještě zhoršuje skutečnost, že byla i těhotná, což představuje složitý faktor v jejím životě. Její situace vyžaduje komplexní péči a podporu, aby mohla najít cestku k lepšímu zdraví a stabilitě.

Projevy

Elena během svého pobytu v instituci, setrvala ve svém nevhodném chování. Ignorovala pokyny autorit a často se vzpírala při plnění povinností. Její vztahy s pedagogy byly často napjaté, jelikož návraty z dovolenek byly často problematické, zpožděné a pod vlivem alkoholu. Ačkoliv dostala výchovné opatření za své vulgární reakci na vychovatele, byla také oceněna za svůj dobrý přístup k zubní hygieně a pokrok ve zvládnání emocí. Občas dodržovala pravidla a projevovala se slušným chováním, někdy dokonce iniciativou k účasti na dalších aktivitách navíc. Její péče ale stále vyžaduje podporu a důkladnou práci na změně nežádoucího chování.

Životní situace

Elena pochází z rodiny, která není kompletní. Když odjíždí na dovolenku, většinou pobývá buď u svého otce nebo u sestry a jejího přítele. Její otec má za sebou minulost, kdy byl předmětem trestního stíhání, což znamená další vrstvu složitosti v rodinné dynamice a pro Eleny může být dalším zdrojem nejistoty. Od svého raného dětství nemá žádný kontakt s matkou, což možná zanechalo hluboký emocionální dopad. Má také dvacet dva polorodých sourozenců.

Mateřství v ústavní péči

Elena je v ústavu od doby, kdy se její dítě, malý chlapec, narodilo. V současné době mu je tedy 7 měsíců. Je důležité poznamenat, že toto těhotenství nebylo plánované ani požadované, což zvýšilo složitost situace pro Eleny. Během těhotenství, navíc, bohužel užívala návykové látky a nedodržovala pravidelné lékařské prohlídky, což může mít dlouhodobé důsledky pro ni i pro dítě. Navíc není v kontaktu s otcem dítěte, což znamená, že je zodpovědná za péči o svého syna sama. Má ale přítele, který ji v současné době může

pomáhat. I přes tyto obtíže je pro chlapečka důležité a oblíbené mazlení s maminkou, zkoumání okolního prostředí a postupné objevování světa kolem sebe pomocí lezení.

6.8 Příběh Kristýny

Charakteristika

Kristýna, šestnáctiletá dívka, je v zařízení umístěna již patnáct měsíců, což představuje dobu dvou let a tři měsíců. Její pobyt ve výchovném ústavu byl způsoben kombinací několika faktorů. Nevnímalala důležitost autorit dospělých a často se vyhýbala svým školním povinnostem, což vedlo k problémům ve škole a jejímu nedostatečnému vzdělání. Kromě toho se také opakovaně vzdalovala domovu, což vyvolávalo obavy.

Projevy

Chování v zařízení vykazovalo za poslední měsíce různorodost, přičemž se projevy rozdělily zhruba rovnoměrně mezi negativní a pozitivní. Mezi negativní chování patřilo například nevhodné chování vůči pedagogům, vyhrožování spolužákům nebo dospělým a další nežádoucí aktivity. Na druhou stranu, pozitivní projevy zahrnovaly slušné chování, dodržování pravidel, čisté tresty a pravidelné návraty z dovolenek. Je důležité zdůraznit, že za určité negativní projevy, jako je vulgarita vůči vychovatelům a vyhrožování násilím, jí byla udělena odpovídající výchovná opatření. Naopak, za pozitivní projevy, jako je zdravý životní styl bez kouření a užívání alkoholu, jí byla udělena pozitivní výchovná opatření, aby se podpořilo takovéto chování a vytvořilo se prostředí pro pozitivní osobní růst.

Životní situace

Kristýna byla nucena opustit domov, protože její rodiče nedokázali poskytnout adekvátní péči pro své děti. Po zjištění, že se rodiče o své děti nedokážou postarat jim byly děti odebrány. Kristýna byla tedy okamžitě přesunuta do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Následně byla přesunuta do pěstounské péče s nadějí, že bude o Kristýnu konečně dobře postaráno a dostane se jí dostatečné lásky, kterou doma nedostávala. Bohužel, nový domov u pěstounů se ukázal jako místo plné těžkostí. Byla zde vystavena nepřiměřenému fyzickému trestání a šikaně ze strany členů pěstounské rodiny – vlastním synem pěstounky a pěstounkou samotnou. Tento druh násilí je nepřijatelný a představuje vážné porušení důvěry a bezpečí dítěte. I když Kristýna udržuje kontakt se svými sestrami, nikdo jiný bohužel neprojevuje dostatečný zájem o její situaci. Tento nedostatek podpory a porozumění ze strany rodiny může mít negativní dopad na Kristýninu duševní a emocionální pohodu.

Během dovolených se často uchyluje k pobytu u matky svého bývalého přítele, což může být pro ni jakýmsi útočištěm. Nicméně, tato situace může být složitá, jelikož bývalý přítel je otec jejího dítěte, a to může vyvolávat různé emocionální a praktické výzvy. Je důležité, aby Kristýna měla podporu a možnost konzultovat své potřeby.

Mateřství v ústavní péči

Kristýny miminko, holčička, má v současné době sedm měsíců. Její příchod na svět byl výsledkem plánovaného a chtěného těhotenství. Během této doby se matka potýkala s běžnými potížemi, jako jsou občasné nevolnosti a otoky nohou, a dokonce prodělala i angínu, ale přesto se starala o své zdraví i o zdraví ještě nenarozeného dítěte. Holčička je hravá a její zvědavá povaha přináší kousek radosti do každodenního života. Je jasné, že má silné pouto se svou maminkou, která je pro ni zdrojem bezpečí a lásky, což takhle Kristýna doma neměla. Tatínek holčičky se o ni bohužel nezajímá a Kristýna je v současné době bez partnera.

6.9 Příběh Moniky

Charakteristika

Další nezletilou matkou v zařízení je dívka jménem Monika. Momentálně je Monika ve věku sedmnácti let a pobývá v zařízení teprve sedm měsíců. Důvodem, proč byla umístěna do zařízení, nebylo pouze její těhotenství, ale také problémy s docházkou do školy, sklony k toulání, nedostatečná péče a nadužívání alkoholu. Kromě toho se zapojovala do špatné party, což ještě více zhoršilo její situaci.

Projevy

V poslední době se v chování v zařízení projevovala smíšeně, jak negativně, tak pozitivně. Negativními projevy bylo zejména nedodržování interních pravidel ústavu, včetně kouření přímo v prostorách zařízení, nesplňování úkolů, neuposlechnutí pokynů a nevhodné chování vůči pedagogům. Monika často vykazovala nedbalost ohledně svých povinností a nezdálo se, že by si uvědomovala vážnost situace. Na pozitivní straně bylo pozorováno slušné chování vůči spolužákům a dospělým. Dále bylo dobře, že se Monika pravidelně vracela z dovolených a nezmeškávala stanovené termíny návratu. Je však třeba zdůraznit, že za její pracovní úsilí a snahu byla Monika oceněna a dostala pozitivní zpětnou vazbu. Na druhou stranu, opakované porušování interních pravidel, zejména opakované kouření v prostorách ústavu, vedlo k tomu, že bylo Monice uděleno negativní výchovné opatření, aby byla upozorněna na vážnost situace a nutnost dodržování pravidel.

Životní situace

Monika pochází také z neúplné rodiny. Pokud se nachází na dovolence mimo ústav, tak tráví čas u matky, se kterou má pozitivní vztah. Bohužel, její otec zemřel, takže nyní je bez něj. I když musí být tento ztrátový proces pro Moniku náročný, svému synovi poskytuje lásku a péči, kterou potřebuje.

Mateřství v ústavní péči

Její miminko má v současné době šest měsíců a je to malý chlapeček plný radosti a energie. Monika se snaží být pro svého syna přítomná a podporovat ho v jeho rozvoji. Toto dítě je Monikou počaté v prvním těhotenství, které sice nebylo plánované, ale nakonec bylo přijato s radostí. Během těhotenství Monika zažívala pouze mírné nevolnosti, což je běžný jev. Chlapečka nejvíce baví pozorování okolí, lezení a mazlení s maminkou, což Moniku velmi těší a naplňuje. S tatínkem se chlapeček bohužel nevidá, jelikož je ve výkonu trestu. Monika jej ale i přesto navštěvuje.

6.10 Příběh Sandry

Charakteristika

Dívka jménem Sandra je čtrnáctiletá a v zařízení strávila již třináct měsíců, což představuje jeden rok a jeden měsíc. Příčinou jejího umístění byla primárně agrese vůči spolužákům a pedagogům, stejně jako vzdorování autoritě dospělých. Občas se také toulala mimo domov, a těhotenství rovněž přispělo k jejímu umístění.

Projevy

V posledních měsících v zařízení projevovala převážně pozitivní chování, dodržovala pravidla, slušně se chovala ke spolužákům i dospělým a zvládala své emoce. Díky této pozitivní změně získala pouze pozitivní výchovná opatření za zvládání zátěže, schopnosti reflexe a spolupráce s ostatními. Snažila se zapojit do aktivit a projevila ochotu učit se novým dovednostem. Její snaha o změnu a pozitivní přístup k řešení problémů přinesly dobré výsledky a přispěly k jejímu osobnostnímu růstu.

Životní situace

Sandra pochází z neúplné rodiny a její biologický otec není zapsán v jejím rodném listě. Její biologická matka žije s přítelem, který tvrdí, že je právě on biologickým otcem Sandry. Když se Sandra nachází na dovolence, a ne v ústavu, tak tráví čas u matky. Má s ní pozitivní vztah, možná spíše až kamarádský. Její matka byla v minulosti bohužel vězněna za trestnou činnost, což mohlo mít vliv na rodinu a prostředí, ve kterém Sandra vyrůstala.

Mateřství v ústavní péči

Dívka, která se Sandře narodila, má v současné době 13 měsíců, což je stejně tak dlouho, jak dlouho Sandra strávila v ústavu. Tato dívka se Sandře narodila z prvního těhotenství, které v jejím věku nebylo ani chtěné ani plánované. Během těhotenství se Sandra potýkala s běžnými nevolnostmi a chřipkou. Malá dívka je velmi aktivní a veselé dítě, které se nejvíce baví hračkami a objevováním svého okolí. Její radostný a zvědavý charakter přináší Sandře velikou radost a naplňuje ji láskou. I přes neplánované okolnosti Sandra najde v dítěti radost a motivaci k pozitivnímu pohledu do budoucnosti. Také s přítelem s ní velmi rádi tráví čas.

7 ŽIVOT PO POBYTU V ÚSTAVNÍ VÝCHOVĚ

Při návštěvě výchovného ústavu jsme dostali možnost zúčastnit se analýzy přednesu jedné z žen, která již před několika lety opustila prostory výchovného ústavu. Zaměřovali jsme se na životní příběh této ženy a také na to, jak vnímala život v ústavní péči ona a jak vypadá její život po dosažení zletilosti. Nezletilé matky měli také možnost diskutovat o postojích k mateřství či výchovnému ústavu, jak při pobytu v něm nebo ukončení.

7.1 Přínos

Cílem bylo motivování současných nezletilých matek v ústavu ke zlepšení výchovy a starostlivosti o dítě. Šlo o to nezletilým matkám ukázat, kam se dokážou posunout po dokončení pobytu v institucionální výchově právě jako čerstvě zletilá matka. Marie chtěla dívkám předat to, že ne vše je tak, jak se jim v ústavu zdá. Dívkám v ústavu přijde, že se je vychovatelé stále snaží vychovávat, a proto je ony neberou tak, jak by měly.

7.2 Život v náhradní výchovné péči

Když se Marie nacházela v ústavu, tak jí bylo sedmnáct let a narodil se jí malý chlapeček. V ústavu jí také přišlo, že ne všichni mají pravdu a nechtěla pořád jednat podle vychovatelů.

Když zde žila, tak byla běžnou nezletilou matkou. Existovalo více důvodů, proč se do náhradní výchovné péče dostala, ale primárním faktorem byla nespolupráce ze strany rodiny a jejího partnera. Původně vše vypadalo růžově a Marie si myslela, že její partner je skutečně hodný a způsobilý člověk. Avšak jednoho dne se ukázalo, že muž není takový, jakého si Marie představovala. Fyzicky ji týral a ubližoval, což není správné chování muže vůči své partnerce a matce jeho dítěte. Také se mu povedlo ji tak psychicky zmanipulovat, že pro ni bylo těžké ho opustit. Pokud ji navštívil v ústavu, nechoval se k ní tak, jak by nezletilá matka v jejím věku očekávala, a jak je ideální se k ní chovat.

V této chvíli se Marie rozhodla zastavit situaci a s pomocí vychovatelů se jí podařilo zabránit biologickému otci dítěte v dalším kontaktu. Vzhledem k jeho nevhodnému chování a krádežím dokonce skončil ve vězení a je nyní ve výkonu trestu odnětí svobody. Tato změna v životě Heleny přinesla novou naději a možnost lepší budoucnosti pro ni i pro jejího syna. S podporou svého současného partnera se Marie snaží nastavit nový směr pro svůj život a zajistit bezpečí a stabilitu pro svou rodinu.

7.3 Život po dosažení zletilosti

Na doporučení a povzbuzení vychovatelů opustila Marie výchovný ústav až ve věku devatenácti let, místo v osmnácti letech, protože jí bylo doporučeno dokončit si vzdělání v oboru, který ústav nabízí. Tato volba pro ni byla opravdu důležitá, protože by jinak mohlo být obtížnější najít práci mimo ústav nebo pokračovat ve školním vzdělávání s dítětem mimo instituci.

I přesto, že Marie dokončila v ústavu výuční obor, který jí doporučovali vychovatelé, ukázala se jako natolik šikovná, že po návratu do běžného života absolvovala kurz sanitářky. Sanitář je vlastně pomocným zdravotnickým pracovníkem, který provádí pomocné činnosti nezbytné pro poskytování základní ošetrovatelské péče.

Tato práce jí velmi bavila a naplňovala. Díky ní si také mohli s manželem dovolit vzít hypotéku. Také zjistila, že je znovu těhotná. I přes tuto novou situaci se však Marie nevzdala svých cílů. Snažila se najít rovnováhu mezi prací a těhotenstvím, a dokonce si plánovala v budoucnosti rozšířit své profesní dovednosti, aby mohla lépe podporovat svou rodinu.

V současné době je Marii dvacet šest let a očekávají s manželem již třetí dítě. Díky rodinným vazbám našla venku partnera, který přijal jejího syna z předchozího vztahu jako svého vlastního a nyní se snaží o společné absolvování adopce. Manžel Patrik by si totiž moc přál, aby se syn od Heleny stal i papírově jeho synem. S ohledem na skutečnost, že biologický otec chlapce je v současné době ve výkonu trestu, existuje velká pravděpodobnost, že adopce bude úspěšná a partner Marie, Patrik, se tak stane oficiálním otcem Helenino syna.

Nedávno si Marie s Patrikem společně vzali hypotéku na dům, aby mohli poskytnout ještě lepší podmínky svým dětem. Tímto krokem se zajišťují, aby rodina žila pohodlně a šťastně i v budoucnosti. Díky novému domovu mají děti prostor k růstu a rozvoji a celá rodina má možnost budovat společné vzpomínky a upevňovat své vztahy.

7.4 Diskuse o postojích k mateřství ve výchovné ústavu a po ukončení pobytu

Nezletilé matky v ústavu měly možnost diskutovat s Marií a klást jí otázky týkající se jejich současné situace a doptávat se na jednotlivé otázky, které je zajímaly. Bylo překvapivé, že otázek bylo opravdu mnoho.

Mezi nejčastější otázku na téma života v ústavu patřila například otázka: „Co se Vám v ústavu nelíbilo?“. Jedná se o velmi rozšířenou otázku, ale Marie jako dospělá žena měla jasno. Je možné, že jako nezletilá matka v době, kdy ona sama byla v podmínce ústavní výchovy to mohla vidět třeba jinak, ale v současné době s odstupem času si uvědomuje důležitost situace a důležitost výchovného ústavu v životě nezletilých matek. Mezi odpověďmi se objevila problematika alkoholu a kouření v přítomnosti kojenců, což Marie považovala za hlavní problém. Pokud se nezletilá matka vrátila z dovolenky pod vlivem alkoholu, Marie se s chlapcem raději uzavřela v pokoji, aby nebyla matce se svým dítětem nablízku. Je opravdu dobře, že tuto informaci Marie dívkám předala, jelikož problémovost alkoholu či kouření je velmi závažný čin. Alkohol a kouření mohou mít škodlivé účinky na malé děti, zejména pokud jsou vystaveny kouři pasivně. Pasivní kouření může zvýšit riziko respiračních onemocnění, jako je astma, a může vést k dalším zdravotním problémům. Alkohol může být škodlivý prostřednictvím kojení, když matka konzumuje alkohol. Je důležité minimalizovat expozici alkoholu a kouření v blízkosti dětí, aby se chránily jejich zdraví a bezpečí.

Naopak otázka v pozitivním slova smyslu byla otázka: „Co se vám v ústavu líbilo?“ Marie na ni odpověděla s výrazným uznáním práce vychovatelů v ústavu. Přestože dříve nebyla přesvědčená o smyslu jejich práce, nyní si jich velmi váží a vnímá, že mají klíčovou roli v podpoře nezletilých dívek v ústavu. Podle ní jsou vychovatelé důkladně vyškoleni a přistupují k dívkám s empatií a pochopením. Jejich snaha pomáhat každé dívce individuálně byla jedním z hlavních bodů odpovědi. Dále Marie podotkla, že ačkoli na začátku byla skeptická ohledně svého pobytu v ústavu a dokončení školního vzdělání, dnes na toto období vzpomíná s vděčností. Být v ústavu déle, než bylo nezbytně nutné, jí umožnilo dokončit si školu a získat vzdělání, které si uvědomuje, že je klíčové pro její budoucí úspěch. Celkově Marie zdůraznila důležitost práce vychovatelů a jejich pozitivní vliv na životy nezletilých matek v ústavu.

Mezi závažnější otázky patřilo to, jak vnímají situaci toho, že jejich chlapec má jiného otce, a jestli by chtěl chlapec v budoucnu poznat svého biologického otce. Mezi tyto otázky patřily: „Jak vnímáte to, že váš chlapec má jiného tatínka?“ „Nemůže se v budoucnu stát, že bude chtít chlapec znát svého biologického otce?“.

Marie je již dospělá a chápající žena, která se dokáže bez námahy vyrovnat se složitými situacemi. Její syn byl pečlivě seznámen s realitou svého života. Ví, že jeho biologický otec je za mřížemi ve výkonu trestu odnětí svobody, a dokonce nedávno začal

nazývat svého nevlastního otce Patrika "táto", za což jsou Marie s Patrikem opravdu vděční. Jsou moc rádi, že chlapce toto oslovení napadlo samotného a bylo pro něj přirozené. Tato nová dynamika v rodině otevřela dveře ke spoustě rozhovorů, které překonaly povrchové téma. Tyto hlubší konverzace nejenže umožnily výměnu názorů a sdílení zkušeností, ale také poskytly prostor pro emocionální růst a soudržnost rodiny. Vytvořily tak solidní základ pro lepší porozumění a podporu v této citlivé oblasti, což napomohlo posílení pouta mezi členy rodiny. Je tedy možné, že se chlapec v budoucnu o svého biologického otce bude chtít zajímat, ale v současné době se Marie nebojí z toho důvodu, že ví, jak o v jejich rodině teď je a že jsou teď opravdu šťastná rodina.

DISKUSE A ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V diskusní části této diplomové práce se zaměříme na hlavní a dílčí výzkumné otázky, které nás vedly k porozumění charakteristik, životních situací, potřeb a zkušeností nezletilých matek umístěných ve výchovném ústavu. Na základě analýzy dat jsme identifikovali několik klíčových poznatků, které odpovídají na naše hlavní výzkumné otázky.

První dílčí výzkumná otázka se zaměřovala na vliv prostředí výchovného ústavu na vztah mezi nezletilými matkami a jejich dětmi. Naše zjištění naznačují, že prostředí výchovného ústavu může mít vliv na tento vztah. Zároveň jsme identifikovali faktory, které mohou přispívat k posílení tohoto vztahu, jako je podpora ze strany personálu ústavu a možnost interakce s dětmi ve speciálním prostředí, které je přizpůsobeno potřebám nezletilých matek. Právě prostředí, které poskytuje podporu pro rodičovství a zároveň umožňuje nezletilým matkám docházet do školy a být s jejich dětmi, může pozitivně ovlivnit tento vztah. Matky mají možnost například nakrmit své dítě, i když se nacházejí ve škole.

Druhá dílčí výzkumná otázka se zabývala vnímanými překážkami a podpůrnými faktory pro nezletilé matky ve výchovném ústavu. Naše analýza naznačuje, že nezletilé matky čelí různým překážkám při snaze o zvládnutí mateřství a současně pracování na změně svého chování z minulosti. Mezi podpůrné faktory patří například individuální podpora od pracovníků ústavu. Je nutné vědět, že ústavní výchova není pouze o sankcích a disciplíně, ale zaměřuje se právě i na růstu jedinců a jejich rozvoji. Nedokonalé napravení chování může být jedním z těchto překážek, které mohou ovlivnit schopnost nezletilých matek plnit své rodičovské role efektivně. Je nutné vědět, že ústavní výchova není pouze o sankcích a disciplíně, ale zaměřuje se právě i na růstu jedinců a jejich rozvoji.

I přesto, že jsme se zaměřili na životní situace deseti nezletilých matek na základě informací poskytnutých pracovníky ústavu, existuje potřeba dalšího výzkumu, který by umožnil přímý kontakt s dívkami a hlouběji porozuměl jejich perspektivám a zkušenostem. Bohužel nám nebyl přímý kontakt umožněn kvůli nezletilosti dívek. Měli jsme možnost poznat je blíže při pokládání otázek Marii, které zmiňujeme v praktické části této diplomové práce.

V neposlední řadě je důležité, že prostředí ústavu, ve kterém byl tento výzkum realizován odpovídá podpoře nezletilých matek, jak v mateřství, tak vzdělání i vlastnímu volnu. Ústav je hezký, rekonstruovaný a je opravdu fajn, že nezletilé matky mají bydlení

pouze s dalšími nezletilými matkami, a ne s ostatními v ústavu. Matky se stále zlepšují právě za pomoci pracovníků ústavu.

ZÁVĚR

Ve této diplomové práci jsme se zaměřili na zkoumání nezletilých matek v podmínce ústavní výchovy, přesněji ve výchovném ústavu. Cílem naší práce bylo zmapování zvládání mateřství v oblasti instituce pro výkon náhradní výchovné péče, analýza životních příběhů jednotlivých nezletilých matek a také jejich projevy a charakteristika.

Na základě našeho výzkumu jsme dosáhli několika důležitých závěrů. Nezletilé matky v ústavní výchově projevují skutečnou snahu naplnit životní potřeby svých dětí a současně se vzdělávat ve škole a pracovat na své nápravě. Avšak, občas se vyskytují negativní projevy, které mohou ovlivnit právě jejich nápravu v zařízení. Naštěstí většinou jde o projevy, které neovlivňují přímo životní podmínky jejich dětí. Tyto výsledky jsou v souladu s předchozími studiemi v oblasti a poskytují důležitý příspěvek k porozumění o tématu specifických skupin v podmínkách ústavní výchovy – nezletilých matek.

Dále jsme diskutovali o metodologii našeho výzkumu a výsledcích výzkumného šetření pomocí grafů. Zjistili jsme, že použitá metodologie byla vhodná pro dosažení našich cílů, ale existují také oblasti, které by mohly být v budoucích výzkumech zkoumány podrobněji.

Naše práce má několik důležitých implikací pro budoucí výzkum a praxi. Jelikož nebyl výzkum realizován přímo s nezletilými matkami, tak by určitě bylo potřeba realizovat další výzkum přímo s nimi. Je možné, že veřejností poté vznikne opravdu jiný náhled na ně.

Celkově vzato, naše práce poskytuje důležitý příspěvek k literatuře v oblasti života nezletilých matek a jejich mateřství v ústavní péči.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje

SYCHROVÁ, Adriana a HALÍŘOVÁ, Martina. Ústavní péče v resocializačním kontextu. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. 179 s. ISBN 978-80-7395-756-8.

HUDEČKOVÁ, Viera; ONDRUŠOVÁ, Zuzana; BRYNDZÁK, Pavel a POLACHOVÁ, Jana. Za dverami "polepšovne". Online. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2017. ISBN 9788081181986.

LANGMEIER, Josef a MATĚJČEK, Zdeněk. Psychická deprivace v dětství. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

ŠKOVIERA, Albín. Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-76-1.

BENDL, Stanislav; HANUŠOVÁ, Jaroslava a LINKOVÁ, Marie. Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3.

MATOUŠEK, Oldřich a MATOUŠKOVÁ, Andrea. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MYŠKOVÁ, Lucie. Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče a standardy kvality služeb ambulantních středisek výchovné péče. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2018. ISBN 978-80-7481-222-4.

PACNEROVÁ, Helena. Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2015. ISBN 978-80-7481-138-8.

ŽUFNÍČEK, Jan, PACNEROVÁ, Helena a ZELENDA KUPCOVÁ, Adéla (ed.). Vybraná témata vychovatelské praxe: inspirace pro vychovatele v zařízeních ústavní a ochranné výchovy. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. ISBN 978-80-87652-59-6.

CAMERON, R. J. a MAGINN, Colin. Cesta k pozitivním výsledkům u dětí v náhradní péči. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87652-61-9.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 2. přeprac. a aktual. vyd. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

STRAUSS, Anselm L. a CORBIN, Juliet. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. SCAN. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

Online zdroje

PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY. Ústavní výchova. Gov.cz. Online. 2020. [cit. 2023-11-23]. Dostupné z: https://portal.gov.cz/informace/ustavni-vychova-INF-36#_legislativa-technicke-specifikace-a-pokyny.

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. Dítě v ústavu. Online. Šance dětem. 2012. [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/dite-v-ustavu>.

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT ČESKÉ REPUBLIKY. Dětské domovy se školou. Online. Npi.cz. Neznámý. [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://poradenstvi.npi.cz/detske-domovy-se-skolou>.

FOND OHROŽENÝCH DĚTÍ. Z výzkumů o ústavní deprivaci. Online. [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://www.fod.cz/nase-cinnost/z-vyzkumu-o-ustavni-deprivaci>.

HERENTIN, Vojtěch. Emoční potřeby dítěte a důsledky jejich deprivace. Online. Šance dětem. 2017. [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/emocni-potreby-ditete-dusledky-jejich-deprivace>.

PTÁČEK, Radek; KUŽELOVÁ, Hana a LIBUŠE, Čeledová. Vývoj dětí v náhradních formách péče. Online. 2011. ISBN 978-80-7421-040-2. [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/nahradni_pece.pdf/0152838a-6c55-7fc1-7ec3-f90d916e56a4.

EPRAVO. Kdy lze nařídit ústavní výchovu? Epravo.cz. Online. 2016. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/kdy-lze-naridit-ustavni-vychovu-102777.html>.

ČLOVĚK V PRÁVU. Nezletilé matky. Člověk v tísni. Clovekvpravu.cz [online]. 2024 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://clovekvpravu.cz/prirucka/14-socialne-pravni-ochrana-deti/14-10-tehotna-nezletila-nad-15-let/>

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT ČESKÉ REPUBLIKY. Diagnostické ústavy. Poradenstvi.npi.cz. Online. 2023. [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://poradenstvi.npi.cz/diagnosticke-ustavy>

Diagnostický ústav [online]. Pdf MU, Brno, 2011 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://www.ped.muni.cz/kvv/svv/archiv/content_cz/studijni_opora_diag_2011.pdf

DATABÁZE ÚSTAVNÍ VÝCHOVY. Charakteristika zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče. Online. 2018 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: https://dbuv.msmt.cz/charakteristika_zarizeni.pdf

VÍT VOŽELNÍK a kol. cartography. Upol. Online, [cit. 20.2.2024]. Dostupný z: https://www.cartography.upol.cz/MAPS/MAPS_Num25_atlas.pdf

Mgr. Jan Folda (editor), doc. PhDr. Oldřich Matoušek, PhDr. Hana Pazlarová, PhD., Mgr. Anna Šabatová, PhD., PhDr. Věduna Bubleová, Alena Vávrová, Mgr. Martina Vančáková, Jana Frantíková, DiS., Renata Janíčková. Systém náhradní péče o děti a mladistvé & následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice. Online. 2009. ISBN 978-80-254-4799-4

Vavrysová, L., Charvát, M. Osobnostní rysy adolescentů v ústavní výchově dle dotazníku HSPQ ve srovnání s normou populace. 2016. Adiktologie, 16(4), 282–291.

KOŠÍČEK, Jan. Syndrom vyhoření u pracovníků etopedických zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy v České republice. Online. Brno, 2019 [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/id09t/Rigo_2019_-I.pdf Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta.

Socio.faktor. Kvalitativní výzkum. Online. @2013-2024 [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <https://www.sociofactor.eu/nabizime/povez-ii.php>

Mapy.cz. Online. Dostupný z: <https://mapy.cz/zakladni?q=Diagnostick%C3%A9%20%C3%BAstavy&cat=1&x=13.6179120&y=49.1115800&z=7>

Legislativní zdroje

Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: 2002. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109#cast1>

Zákon č. 89/2012 Sb.: Zákon občanský zákoník. In: 2012. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Vyhláška č. 75/1986 Sb.: Vyhláška ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky, kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství. In: 1986 Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1986-75>

Vyhláška 438/2006 Sb.: kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. In: 2006. Dostupné z: <https://www.rizeniskoly.cz/predpisy/predpis-438-2006-sb.p-413.html>

Zákon č. 40/2009 Sb.: Trestní zákoník. In: 2009. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zahraniční zdroje

National Library of Medicine. Institutional Care for Young Children: Review of Literature and Policy Implications. Online. 2012 [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3600163/>

PLAN INTERNATIONAL. Teenage pregnancy. Online. 2024 [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <https://plan-international.org/srhr/teenage-pregnancy/>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Mapa kapacit zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou	17
Obrázek 2: Mapa diagnostických ústavů na území České republiky	20
Obrázek 3: Mapa dětských domovů na území České republiky	21
Obrázek 4: Formální organizační struktura zaměstnanců.....	25

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Nejčastější věk nezletilé matky v ústavu.....	45
Graf 2: Příčiny umístění nezletilé matky do výchovného ústavu	46
Graf 3: Původ dívky z rodiny úplné nebo neúplné	47
Graf 4: Věk dítěte nezletilé matky	48
Graf 5: Zájem o dítě ze strany otce.....	48
Graf 6: Partner nezletilé dívky a otec dítěte	49
Graf 7: Těhotenství plánované/neplánované	50
Graf 8: Těhotenství chtěné/nechtěné	51
Graf 9: Negativní projevy za poslední měsíce.....	52
Graf 10: Pozitivní projevy nezletilých matek v ústavu za poslední tři měsíce.....	53

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Informovaný souhlas
Příloha č. 2 – Podklad pro rozhovor

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s možností výzkumného šetření a využití informací pro diplomovou práci: Specifické skupiny v podmínkách ústavní výchovy

Držitel souhlasu: Alžběta Bernátová, Zátor – Loučky 214, Zátor, email:
alzbeta.bernatova01@upol.cz

Cílem výzkumného šetření je zmapovat mateřství nezletilých dívek v podmínce ústavní výchovy. Praktická část diplomové práce je založena na výzkumu, jehož cílem je zkoumat konkrétní situace a mateřství dívek v podmínce ústavní výchovy – výchovného ústavu. Výsledky výzkumu přispívají k lepšímu porozumění života nezletilých matek v ústavu.

Diplomová práce je vedena na Univerzitě Palackého v Olomouci na Ústavu speciálněpedagogických studií Pedagogické fakulty. Autorem diplomové práce je Alžběta Bernátová.

Způsob provedení výzkumu:

Výzkum bude proveden následujícími způsoby:

1. Rozhovor s vychovateli – Výzkumník Alžběta Bernátová bude provádět rozhovor s vychovatelkou nezletilých matek s písemným podkladem. Dále z písemného podkladu bude používat odpovědi a sepisovat z nich životní příběhy deseti nezletilých matek. Veškeré citlivé a osobní informace budou anonymizovány tak, aby byla zaručena anonymita a ochrana všech osob zmíněných v příbězích.
2. Analýza diskuse – Výzkumník Alžběta Bernátová bude součástí diskuse s nezletilými matkami a ženou, která ústav navštěvovala v minulosti. Všechny jména budou opět anonymizovány.

Prohlášení informanta:

Já, níže podepsaný/á, souhlasím s poskytnutím prostoru pro výzkumné šetření v našem zařízení a využitím informací pro potřebu diplomové práce: Specifické skupiny v podmínkách ústavní výchovy. Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.

Prohlášení autora diplomové práce:

Já, Alžběta Bernátová, autorka diplomové práce, prohlašuji, že veškerá získaná data budou použita pouze pro účely diplomové práce: Specifické skupiny v podmínkách ústavní výchovy.

Jméno a příjmení informanta:

Datum a podpis:

Téma: Nezletilá matka

Věk?

Pobyt v zařízení, po jakou dobu?

Příčina umístění?

- A krádeže
- B agrese vůči sobě / spolužákům / pedagogům
- C fyzické napadení
- D závadová parta
- E loupežné přepadení
- F užívání cigaret / alkoholu / marihuany / jiné...
- G šikana spolužáků / dospělých
- H vzdorování autoritě
- I výroba / distribuce návyk. látek
- J závislost
- K záškoláctví
- L toulky
- M týrání zvířat / lidí
- N znásilnění / pokus o znásilnění
- O sebepoškození / pokus o sebevraždu
- P útěk do nemoci
- Q automaty
- R těhotenství

Jak se projevovala (negativně) za poslední měsíce?

- A nerespektování autority
- B nespolupráce
- C vzdorovité chování
- D šikana (spolužáků / dospělých)
- E vyhrožování (spolužákům / dospělým)
- F neplnění úkolů, povinností
- G agrese (fyzická nebo psychická)
- H impulsivita, nezvládnutí zátěže
- I dovoz nebo distribuce návykových látek
- J nevhodné chování k pedagogům
- K ničení majetku
- L odcizování majetku
- M útěky

- N čachrování
- O pozdní návraty z dovolenek
- P návraty z dovolenek pod vlivem

Jak se pozitivně projevovala v zařízení za poslední 3 měsíce?

- A dodržování pravidel
- B slušné chování (ke spolužákům / dospělým)
- C body/aktivita navíc
- D zvládnutí emocí
- E „čisté testy“
- F pravidelné příjezdy

Výchovná opatření za poslední 3 měsíce, za co?

Jaké má záliby?

Téma: Její rodina

Je z rodiny úplná nebo neúplná?

- A úplná
- B neúplná

Na dovolence pobývá u koho?

- A otce
- B matky
- C někoho jiného, koho: ...

Jaký má vztah k matce/otci?

Trestná činnost/vazba otce/matky?

- A ano
- B ne

Téma: Její těhotenství

Věk dítěte?

Těhotenství chtěné? Ano/Ne

Těhotenství plánované? Ano/Ne

Co se vyskytlo u matky v těhotenství?

Chřipka – angína – zarděnky – žloutenka – návykové látky – infekční onemocnění – vysoký krevní tlak – nevolnosti – otěkaní nohou – úraz – krvácení – operace – psychická zátěž – jiné:

Téma: Její dítě

Je přítelem dívky otec dítěte?

Projevuje otec dítěte o dítě zájem?

Jaká je povaha dítěte?

Co dítě baví?